

# Rocksociologi og dansk rockkultur

***Mod en teoretisk tilgang via et trespring over angelsaksisk sub- og ungdomskultursociologi, Simon Friths rocksociologi og Pierre Bourdieus kultursociologi***

Af Gestur Gudmundsson

Selv om rockens 50-års fødselsdag fejredes i sommeren 2004, tales der som regel (se f.eks. Grossberg (1992), Lindberg et al. (2000), Ihlemann & Michelsen (under udg.)) om at rockfeltet først blev etableret omkring midten af 1960'erne. Et grundlæggende begreb i denne argumentation er Pierre Bourdieus feltbegreb, hvormed sociologien (igen) er blevet hentet ind fra sidelinjen for at udgøre et grundelement i rockkulturanalyser.

Som en del af det tværfaglige forskningsprojekt i dansk rockkultur har undertegnede påtaget sig at analysere den tidlige fremvækst af det danske rockfelt. Der er blevet skrevet en del om denne epoke, men den er 'underteoretiseret', idet de hidtidige analyser af rockfeltet har beskæftiget sig med rockfeltets udvikling fra etableringen i 1960'erne, men ikke med selve tilblivelsen af rockfeltet. Lige fra den første problemformulering er dette delprojekt blevet defineret som både et teoriudviklende og et empirisk projekt. Samtidig med at Bourdieu skal kaste lys over dansk rockkultur, skal det empiriske materiale i dansk rockhistorie gerne bidrage til at videreudvikle den bourdieuske tilgang.

## **Rocksociologi: eksisterer den?**

Elementer fra sociologi er ofte blevet brugt i rockkritik, rockanalyse og rockhistorie, og i løbet af de seneste 15 år er én bestemt tilgang, udviklet af franskmænden Pierre Bourdieu, blevet anvendt i en række analyser af rock og populærkultur mere generelt.

'Rockkultur' er en flertydig størrelse, og ingen videnskabelige fag har en entydig kulturdefinition. Men fagenes historie indeholder referencerammer for forskellige optikker, og sociologiens tradition indeholder systematiske optikker for at forstå kultur i sammenhæng med hverdagsliv, med sociale konstruktioner af betydning, med sociale konflikter og med social udvikling. Nærværende projekt har som hensigt at overskride et ensidigt udgangspunkt i Bourdieu og forbedre den bourdieuske optik ved at reflektere over den inden for en mere generel sociologisk tradition igennem to træk: For det første ved at foretage en generel oversigt over de hidtidige forsøg på at udvikle rocksociologiske tilgange; for det andet ved at gentænke nogle af Bourdieus begreber og generelle tilgange inden for rammerne af sociologisk *grand theory*. Denne artikel indeholder en første præsentation af begge træk samt af de empiriske problemstillinger for studiet af den danske rockkultur, som denne teoretiske gennemgang medfører.

Intentionen om teoriudvikling indeholder en ambition om at bringe større klarhed over sociologiens mulige bidrag til rockstudier som et tværvideenskabeligt felt. Tværfaglighed er bedst, når man ikke blander alle fag sammen i en pærevælling, men kombinerer forskellige faglige vinkler med fuld forståelse og respekt for deres forskellige fokus og erkendelsesinteresse. Hidtil har sociologisk inspirerede rockstudier som regel blandet sociologiske elementer med forskellige kulturteoretiske elementer, blandt andet min hidtidige rockforskning (Gudmundsson 1990, 1993 og 1999). I nærværende arbejde vil jeg derimod forsøge at klargøre, om og i hvilken forstand der er brug for en specifik sociologisk vinkel på rock, som eventuelt kan supplere andre vinkler, så som de kulturteoretiske, antropologiske, etnologiske og musikvidenskabelige. Dette spørgsmål medfører et andet: om rocksociologi er, eller kan være, en værdig underdisciplin i samfundsvidenskaben, som bidrager med vigtige elementer til samfundsforståelsen? Af tre sammenhængende grunde er besvarelsen af disse spørgsmål er ikke nogen let opgave:

- For det første kan man ikke tale om et etableret felt eller en kontinuerlig tradition for rocksociologi, men derimod om bidrag, som er spredt i tid og rum.
- For det andet er disse bidrag ingenlunde klart adskilt fra bidrag fra nabo-discipliner og er ofte blevet fremført og videreført i tværvideenskabelige tilgange.
- For det tredje kan man med Simon Frith sige, at "[...] "sociology" is a term of abuse among rock writers" (1981: 4) – samt rockmusikere og rockforskere, kan man roligt tilføje.

Friths bemærkning er dog faldet i en historisk kontekst. Som jeg vil gå nærmere ind på nedenfor, var sociologien en velkommen stemme i rockdiskursen i 1960'erne og 1970'erne, men blev så i stigende grad afvist som reducerende, indtil den kom ind på en anden måde omkring 1990. Det hører også med til historien, at sociologien heller aldrig har budt rocksociologien velkommen som en underdisciplin (har nogen set stillingsopslag i rocksociologi eller sessioner om rocksociologi på sociologkonferencer?). Siden 1980'erne har den akademiske beskæftigelse med rock snarere fundet sted inden for humaniora end i samfundsvidenskaberne, og snarere inden for antropologi end sociologi. Dette har dog ingenlunde betydet at alle indsigter fra sociologi har været bandlyst, men at de i høj grad er blevet indlejret i tilgange inden for humaniora, f.eks. kulturstudier og den nyere musikvidenskab. Fra omkring 1990 har sociologien igen meldt sig stærkt på banen via studier baseret på Pierre Bourdieus kultursociologi, men, som tilfældet er med mange andre sociologiske subdiscipliner, har den revitaliserede rocksociologi udviklet sig ret adskilt fra sociologiske institutioner og hovedstrømmene i den sociologiske diskussion. De rocksociologiske bidrag lever dermed som immigranter på andre fagområder; som immigranter ofte gør, forsøger de at følge med i det som sker i hjemlandet, men hjemlandet kender ikke meget til deres skæbne, og man kan heller ikke tale om, at der har udviklet sig en diasporisk kommunikation mellem rocksociologiske immigranter som bevæger sig i kulturstudiernes landskab.

En grundlæggende forklaring på at rocksociologien aldrig rigtig har udfoldet sig er, at sociologien er et konservativt fag mindst i tredobbelt forstand. For det første har den ivrigt søgt legitimation ved at læne sig op ad allerede etablerede videnskaber. For det andet har den været mindre bevægelig end samfundet, idet man på de allerfleste sociologiske institutioner har fastholdt tidligt udviklede delområder, men bortvist eller

givet slip på en lang række nye områder, som er opstået inden for sociologien. For det tredje har den som fag været bedre til at forklare reproduktion end forandring. Således har den del af Karl Marx' teorier, som forklarer reproduktionen af den kapitalistiske produktionsmåde vist sig mere levedygtig end hans forudsigelser om klassekampens eskalering eller krisernes tiltagende dybde. Max Webers teorier om kapitalismens indre lovmæssigheder og den iboende rationaliseringstendens udgør den systematiske og holdbare del af hans teori, mens når han skulle forklare ændringer, måtte han ty til ekstraordinære forklaringer om karisma og irrationale momenter. Selvfølgelig er sociologiens 'store fortælling' om moderniseringen en fortælling om forandring, men en forandring, som er indeholdt i reproduktionen af kapitalismen. Også de tiltagende forsøg på at forstå den menneskelige handlings aktive momenter ved begreber som 'sociale aktører', 'strukturering' og 'konstruktion' ender som regel med en reproducerende fornuft bag disse aktive handlinger. Intentionen om at forstå de samfundsmæssige subjekter som aktive medskabere af udviklingen har dog aldrig forladt sociologien, og i denne sammenhæng udgør rocksociologi en udfordring og et løfte om et felt, hvor kulturel nyskabelse kan ses og begribes.

### **Feinschmeckere, ungdomskulturer og subkulturer: Angelsaksisk sociologi om populærmusik 1950-70**

I sin artikel 'Listening to Popular Music' i tidsskriftet *American Quarterly* (1950) pointerede David Riesman, at popmusikkens publikum ikke er homogent, men med fordel kan opdeles i et 'flertal' og et 'mindretal'. Flertallet er konsumptionsorienteret, nyder populærmusik som underholdning og går især efter den sangbare og letgenkendelige melodi. Mindretallet er mindre interesseret i melodien og mere i, hvordan den arrangeres og udføres. Mindretallet præges af:

[...] rigorous standards of judgment and taste in a relativist culture, a preference for the uncommercialized, unadvertised small bands rather than name bands, the development of a private language, [...] a sympathetic attitude or even preference for Negro musicians, [...] an identification with disadvantaged groups [...], with or without a romantic cult of proletarianism (citeret efter Gillett 1970: 11-12).

Året efter, september 1951, publicerede Howard Becker (se Becker 1963) i *American Journal of Sociology* en artikel om jazzmusikere baseret på flere års deltagerobservationer, som kom i stand ved, at han tjente til sine studier i Chicago som pianist i diverse danseorkestre. Becker fremhæver musikernes identitet som spaltet. På den ene side går de op i at være dygtige håndværkere, som er i stand til at spille enhver tids populære musik og ikke mindst varieret musik for de forskellige etniske grupper i Chicago. På den anden side brænder de fleste af musikere for den mere kunstneriske jazz, hvilket i denne periode især betød bebop, som jo ikke var just dansevenlig. Den interne status blandt freelance musikerne bygger på deres dygtighed i avanceret og improviserende jazz. Dermed identificerer Becker en tilsvarende modsætning blandt musikerne, som Riesman havde fundet blandt publikum, men viser også, at musikerne måtte inkorporere begge poler i feltet, for at bruge tankegangen fra Bourdieu, som senere vil blive inddraget. Riesman og Becker minder os om, at Bourdieu ikke opfandt hjulet og at hans teori om distinktion bygger på såvel den filosofiske som den sociolo-

giske tradition. Riesman og Becker byggede ikke blot på den amerikanske sociologiske forskning i statusgrupper, men var også inspireret af tidligere europæiske sociologer som Simmel og Frankfurterskolen og eventuelt også af den beslægtede civilisations-sociolog Norbert Elias.

Beckers og Riesmans studier af det kræse publikum i populærmusikken blev dog i første omgang trængt i baggrunden af ungdomssociologien. Sociologer som Hollingshead (1949) og Coleman (1961) dannede den teoretiske forståelsesramme for 1950'ernes 'opdagelse' af den relativt selvstændige teenagerkultur. Grundlæggende definerede de kammeratskabsgrupper og ungdomskultur mere generelt som formidling mellem de socialisationsagenturer, som de var omgivet af. Hollingsheads basale pointe, baseret på længere tids studier i ungdom i en mindre by, var, at unge i stigende grad blev udsat for forskellige påvirkninger, fra forældre, skole, kirke, massemedier og andre, og at de i egne grupper formidlede mellem disse forskellige påvirkninger. Coleman videreførte denne pointe og påpegede, at i USA var ungdomslivet i 1950'erne blevet mere adskilt fra både barndoms- og voksenlivet ved udbredelsen af *high school* systemet til stort set hele ungdommen. I skolen blev der udviklet en særlig kultur, som Coleman undersøgte specielt igennem dens statushierarkier og værdier, som til en vis grad adskilte sig fra de voksnes. Hans undersøgelser viste, at pop var blevet centralt i ungdomslivet, at de unge brugte mere tid og energi på at nyde og tale om pop end på nogen anden kultur- eller fritidsbeskæftigelse.

Colemans erkendelsesinteresse var primært et spørgsmål om integration af ungdommen, og hvordan ungdomskulturen kunne arbejde sammen med voksensamfundets målsætninger om uddannelse, men hans påvisning af popmusikkens centrale placering i ungdomskulturen vakte større opmærksomhed i offentligheden. Her blev den hægtet sammen med den voksende bekymring – nogen vil sige moralpanik – om den voksende teenagerkonsumtion (se Abrams 1959), og senere blev den koblet til bekymringerne over en voksende generationskløft. Der opstod en stadig større – og bekymret – interesse for ungdommens forbrug af populærmusik, men også plads til betragtninger over, at ikke al populærmusik var lige så slem, og at der samtidig fandtes en opdeling inden for den. Beckers førnævnte artikel var inkluderet i hans berømte og meget læste bog, *Outsiders* (1963), og indgik dermed i den nye diskussion. Riesman var igen på banen i 1965 med en anerkendelse af The Beatles som en del af den kunstneriske populærmusik og en glæde over, at artister fra den genre kunne blive så populære. Modstillingen fandt han i 1950'ernes rockmusik, ikke mindst Elvis, som fik en del nedladende ord med på vejen, bl.a. fordi han ikke skrev sit materiale selv.

Mens Hollingshead og Coleman skrev om 'almindelig ungdom', beskæftigede størstedelen af 1950'ernes amerikanske ungdomssociologi sig med afvigende ungdom, specielt de såkaldte 'ungdomsbander', som ofte bestod af unge fra etniske minoriteter. Disse studier havde to forskellige rødder, den ene i den såkaldte Chicagoskole, og den anden i 'hovedstrømsociologien', dvs. i Talcott Parsons' strukturfunktionalisme (1949) og Robert K. Mertons 'mellemlig-niveau-teori' om afvigelse (1968), men påvirkninger fra begge strømninger blandedes ofte sammen i de enkelte studier.

'Hovedstrømsociologiens' kernebudskab om afvigelse (Cloward & Ohlin 1960) var, at den enten bestod i anvendelsen af utraditionelle midler til at opnå accepterede mål, f.eks. at stjæle for at blive rig, eller i afvisningen af de accepterede normer og mål. Afvigelsen betød som regel en 'dysfunktion' i den samfundsmæssige organisme, som måtte ordnes via socialpolitiske og uddannelsesmæssige tiltag, men blev dog i enkelte tilfælde til en kulturel fornyelse.

De Chicagoskole-inspirerede studier forenede en *grounded theory approach*, dvs. en kombination af induktion, deduktion, verifikation og abduktion baseret på intensive deltagerobservationer, med interaktionistisk teori. Denne teoretiske vægtning indebærer, at analyserne som regel lagde vægt på at kortlægge interaktioner og hierarkier i de afvigergrupper, som man studerede, samt at man makrosociologisk betragtede afvigelse som spørgsmål om interaktion og magtkamp, i stedet for at se den som en dysfunktion, som Parsons og Merton lagde op til.

Den parsons-mertonske afvigersociologi havde som logisk konsekvens, at man skelnede mellem subkulturer, der er baseret på utraditionelle midler, men accepterede mål; 'flugtkulturer' (*retreatist cultures*), som erstatter de etablerede mål med sine egne, som de vil have for sig selv; og modkulturer, som ønsker en generel udskiftning af anerkendte mål. Berigelseskriminalitet blev set som et uacceptabelt middel til at opnå det acceptable mål om rigdom, og miljøer, hvor disse værdier herskede, blev set som subkulturer. De stofmisbrugende flugtkulturer blev analyseret ud fra deres forkastelse af anerkendte mål, ofte delvis forklaret ved at de pågældende individer ikke havde tilstrækkelige midler til at opnå målene. Modkulturerne kom ikke rigtigt på banen før kampen mod Vietnam-krigen og hippiebevægelsen smeltede sammen i bestemte miljøer fra midten af 1960'erne. Specielt i 1950'erne blomstrede denne sociologi i forbindelse med voksende opmærksomhed over for utilpassede bander i storbyernes slumområder. Deres dysfunktionelle adfærd blev analyseret med denne mål-middel optik med henblik på en social ingeniørkunst, som primært opererede med to slags løsninger: På den ene side måtte ungdommen sikres midler til at opnå accepterede mål, f.eks. adgang til uddannelse. På den anden måtte man sikre at opvoksede individer blev socialiseret til at sætte sig opnåelige mål. Især med hippie- og modkulturbevægelsen blev denne optik brugt til at diskutere, om afvigelse kunne føre til kulturel fornyelse, og f.eks. overraskede strukturfunktionalismens fader, Talcott Parsons, både tilhængere og modstandere ved at skrive om hippiebevægelsen som en positiv fornyelse, der ville kunne styrke samfundsorganismen igennem sit budskab om næstekærlighed.

Modsat denne samfundsbevarende optik var Chicagoskolen 'værdifri' i sit udgangspunkt, hvilket betød at den ikke automatisk tog magthavernes parti, men ofte lagde sig ud med dem. Den ser ikke samfundet som en organisme, der grundlæggende reproducerer sig selv, men ind imellem behøver lidt lægehjælp fra de sociale ingeniører. For den bliver samfundet hele tiden skabt i interaktion mellem flere kræfter, og de involverede magtkampe og undertrykkelsesmekanismer bliver sjældent kaldet ved deres rette navn i debatten. Individuelle forsøg på at leve med eksistensbetingelserne og skabe en mening ud fra dem finder under bestemte forhold sammen i fælles 'subkulturelle løsninger', som mødes med institutionaliserede praktikker og regelsæt (Cohen 1955). Denne betragtningsmåde har således det grundlæggende syn fælles med den mertonske afvigersociologi, at man ser 'den subkulturelle løsning' som rationel ud fra subkulturens eksistensbetingelser, men forkaster strukturfunktionalismens samfundssyn om 'den sunde organisme' og ser samfundet som skabt igennem et ofte konfliktfyldt samspil mellem forskellige grupper.

Ud fra den Chicago-baserede betragtningsmåde har forskere kunnet se forbuddet mod marihuana som en del af den hvide middelklasses kamp mod minoritetsgrupper, og *moral panic*-traditionen er også bygget på den. En tilsvarende radikal betragtning blev også fremlagt i Beckers førnævnte studie af jazzmusikere og i Matzas begreb om *subterranean values* blandt afvigergrupperne (Matza & Sykes 1961). En kernebetragtning i Beckers analyse var, at jazzmusikerne forkastede normalsamfundets forståelse af arbejde. For dem var det at spille kommerciel musik en ond nødvendighed for at kunne

leve, men livets egentlige mening bestod i at være skabende i jazzmusikken og i sin livsførelse som helhed. For Matza og Sykes var samfundet ikke blot delt op mellem klasser eller samfundslag, men også mellem de etablerede værdier og en oprørske vægtning af nydelse, selvudfoldelse og oplevelsesrigdom. De så disse værdier som særlig fremtrædende blandt den afvigende ungdom.

Frem til midten af 1960'erne blev denne modkultur af selvrealiserende hedonister snarere relateret til jazz og beatniks (herunder 1950'ernes Mods i England) end til rocken, men denne tankegang blev dog et nærliggende greb for også at forstå rocken. Fra og med midten af 1960'erne blev rockkulturen vævet sammen med den amerikanske modkultur på campus'er og i bohememiljøer, og samtidig begyndte halvlærte og studentikose skrivelser om rock at dukke op i studenterblade, som kursusopgaver og i fanzines. Med udgivelsen af rockmagasinerne *Crawdaddy!* i 1966 og *Rolling Stone* i 1967 blev en del af disse skrivelser løftet et niveau op og blev til den nye genre rockkritik. De ovenfor nævnte sociologiske vinkler på ungdom og populærkultur var i nogle tilfælde en del af de halvfordøjede studier, som lå bag disse skrivelser, og nye sociologiske inspirationskilder blev lagt til.

Igennem især Herbert Marcuse (1955, 1969) kom Frankfurterskolen til at præge en del rocksribenter i USA (herunder Jon Landau (1972)). Marcuse videreførte Frankfurterskolens insisteren på kunstens subversivitet; modsat Theodor Adorno udelukkede han ikke, at populærmusik kunne være kunst, men hans standpunkt indebar, at der måtte skelnes mellem kunstnerisk og industriel populærmusik. Marcuse kunne også bruges til at give forøget dybde til Matzas *subterranean values* igennem sammentænkningen af Marx og Freud, blandt andet udformet i begrebsparret 'realitetsprincip' og 'lystprincip'. Med den voksende produktivitet bliver realitetsprincippet dominans udhulet som nødvendighed, men fortsætter som en herredømmelogik: at hylde lystprincippet er dermed ikke blot subkulturelt, men bliver modkulturelt (Young 1971).

Etablerede medier og ungdomseksperter udtrykte ofte en forståelse for at ungdommen skabte sig en selvstændig identitet ved hjælp af rockmusik med en henvisning til Erik Erikssons social- og udviklingspsykologi og dens fokus på ungdommens krisefyldte identitetsarbejde. De fleste betragtninger af den art blev i rockkulturen affejet som 'repressiv tolerance', men vinklen blev også brugt inden for rockkulturen, som for eksempel i rockkritikeren Ellen Willis' betragtninger over Bob Dylan (1981). Karl Mannheims teorier om generationer (1952) blev også hentet op af sociologiens værktøjskasse, blandt andet gennem Margaret Meads arbejde om generationskløfter og brugt bredt i debatten for at understrege, at rockmusikken var den unge generations kultur (jf. Bjurström 1980).

Film- og litteraturkritik var de direkte forbilleder for rockkritikken, herunder de elementer af samfundsanalyse, som var indlejret i den mere radikale del af kritikken. Samtidig understregede rockkritikkens skabere, at rockmusik havde en række særegenheder, som adskilte den fra andre kunstarter. Det gjaldt ikke mindst, at den bliver skabt i tæt kontakt med sit publikum (Landau 1972) og bringer tavse og forbigåede folkelige erindringer frem gennem et kunstnerisk udtryk (Marcus 1975). Endvidere lagde flere af rockkritikkens grundlæggere vægt på, at rockmusikken ikke blot var en ny kunstart, men en mediebar populærkultur (Christgau 1972), hvor den karnevalistiske fest havde forrang frem for kunsten (Bangs 1988). Dermed blev der dels åbnet for at bruge sociologiske indsigter i rockanalyse og forske i rockmusik som socialhistorie, dels for at afgrænse den som et særligt felt for sociologiske og kulturelle studier (dvs. som populærkultur), dels for at overskride hidtidige forståelsesformer for forholdet mellem samfund og kultur.

Det ligger uden for denne artikels rammer at diskutere, hvorledes disse programatiske indsigter videreudvikledes i rockkritikken i USA, men de slog aldrig rod i akademisk forskning i og med at rockmusik ikke er blevet set som område for sociologi, men kun for studier af humanvidenskabeligt tilsnit. I Europa blev udviklingen noget anderledes. Mens den amerikanske modkultur gik mod sin opløsning i begyndelsen af 1970'erne, blev rockdiskursen i Europa politiseret. Her smeltede sociologi og marxisme i manges bevidsthed sammen til en slags materialisme, og i den engelske rockdiskurs fik den et publikumsvenligt udtryk i *New Musical Express* og et mere intellektuelt udtryk i musikmagasinet *Let It Rock*, samtidig med at tidsskrifter som *New Society* og *Marxism Today* bragte en del sociologiske artikler om rock. Blandt bidragerne udmærkede Simon Frith sig i kraft af sin sikre og kundskabsbaserede smag og sine akademiske meritter som *the Dean of Rock Sociology*.

### Simon Friths rocksociologi som en mellemniveau teori

Simon Frith udgav *Rock Sociology* i England i 1978, og tre år senere kom en udvidet version som *Sound Effects* i USA. Titelskiftet udtrykker sandsynligvis både en ambivalens – er det her sociologi eller noget andet? – og en forskel mellem England og USA. I England og flere steder i Europa blev alle mulige samfundsorienterede og samfundskritiske studier i disse år præsenteret som sociologi, mens termen i USA var bundet til snævre akademiske traditioner, dvs. strukturfunktionalisme, Chicagoskole, positivistisk empiricisme og klassikerne Weber og Durkheim.

Friths bog var formidlingsvenlig og rettet mod et bredt publikum, men den var også baseret på akademiske standarder ved, at den bearbejdede store mængder af materiale på en systematisk og kildekritisk måde, og fremstillingen var veldokumenteret. Prædikatet sociologi betyder ikke, at den relaterer sig til den sociologiske teoritradition, men snarere at den undersøger et socialt felt på systematisk vis uden at basere sin tilgang på paradigmer fra naturvidenskaben eller de humanistiske videnskaber. Den er først og fremmest beskrivende, dog på en sådan systematisk måde, at den bygger induktivt op til delforklaringer, som i flere tilfælde diskuteres i relation til eksisterende teorier. Den lægger sig dermed tæt op ad det sociologiske paradigme, som blev formuleret af Robert K. Merton (1968) under titlen "mellemniveauteorier" (*theories of the middle range*), dog uden Mertons strukturfunktionalistiske bias og naturvidenskabelige idealer. Den mertonske teoriforståelse indebærer, at man ikke med fordel kan undersøge det pågældende felt ud fra hypoteser, som er afledt af en generel samfundsteori (*grand theory*). Derimod består opgaven i, at man samler den videnskabeligt dokumenterede empiriske viden på området og systematiserer det delvis på en induktiv måde og delvis i lyset af relevante teoretiske elementer. Et eksempel på denne fremgangsmåde er Mertons egen skematiske brug af en mål/middel typologi over for norm og afvigelser, som har vist sig langtidsholdbar i studier af afvigelser og subkulturer. Simon Frith gik i krig med et langt mindre afgrænset felt, hvilket selvfølgelig betød, at han kunne byde på langt mindre teoretisering, men derimod på en velstruktureret gennemgang af et stort empirisk felt opdelt på en række temaer. Friths teoretiserende konklusioner på omkring halvdelen af de temaer, som han undersøger, tager udelukkende form som induktive generaliseringer, som argumenter for og imod populære forestillinger, ikke mindst i rockkritikken. Et eksempel:

[ved at betragte, hvordan blues og country bliver brugt i senere rockmusik] it became clear to me that musical meaning is not just a matter of sounds and

words, but is also determined by culture and context – the meaning of popular music has to be related to wider issues of leisure and entertainment. (Frith 1981: 38)

I omkring halvdelen af sine tilfælde bruger Frith sit materiale til at diskutere forskellige teorier, som har gjort sig gældende på feltet. Han diskuterer ideologi og spørgsmål om passivt forbrug i relation til kritisk teori, og han hælder mere til Benjamin end Adorno i betragtningen af konsumtionen. Senere konkluderer han, at musikernes og feinschmeckernes vægtning af det hippe og kunstneriske, som Becker og Riesman identificerede, er blevet normen i rockkulturen. Han trækker på ungdomssociologien fra Hollingshead og Coleman til 1970'ernes subkulturteorier, men uden en samlende diskussion eller forsøg på egen syntese. Han undlader signifikant nok enhver længere diskussion af Birminghamskolens teoridannelse, som dog var det mest fremtrædende teoretiske bidrag til at forstå subkulturer og sammenhængene mellem ungdomstilværelse og stil, som fandtes i England, da han skrev sin bog. Friths rocksociologi er således meget fragmenteret som teoretisk forståelse, men da den forbandt hans omfattende viden og dybe indsigt i rock med de teorifragmenter, som var blevet frembragt i perioden 1950-75, blev den et foreløbigt højdepunkt som en mellemniveauteori.

Senere har Frith dog udviklet sig væk fra sociologien, således at hans værker fra og med midt i 1980'erne ikke har forholdt sig til nyere udviklinger i sociologien. Han har ganske enkelt bevæget sig væk fra sociologien og over til medie- og kulturteorier. En delforklaring er, at han har haft ansættelse inden for humaniora og medievidenskab og har relateret sin forskning til denne kontekst. Selv om medieforskning i høj grad opstod inden for sociologien og i længere perioder i flere lande har udviklet sig inden for sociologiens organisatoriske rammer, er det sket temmelig løsrevet fra sociologiens mere almene udvikling, hvilket hænger sammen med sociologiens førnævnte konservatisme. Simon Friths egne studier i populærmusik og populærkultur har udfoldet sig på grænselandet mellem mediestudier og kulturstudier; de er vigtige for rocksociologien, men har ikke videreudviklet forbindelsen mellem sociologiens generelle forståelse og rockfeltet.

### **Friths badevand: nogen blev vasket, mens andre blev skyllet ud**

Friths grundlæggende rocksociologiske tekster (1978, 1981) udkom i en periode med stor opblomstring i subkultursociologien i England, og Frith havde et vist samarbejde med den mest fremtrædende strømning, *Centre for Contemporary Cultural Studies* (CCCS), den såkaldte Birminghamskole. Han bidrog blandt andet til en af deres antologier (Hall & Jefferson 1976) med en artikel, som på linje med Birminghamskolens egne artikler insisterer på, at der ligger kulturel produktion i selv den mest machoagtige og poppede populærmusik. Med dette synspunkt satte Frith og Birminghamskolen sig i et fælles modsætningsforhold til store dele af venstrefløjen. Samtidig allierede Frith sig med Angela McRobbie og andre feministisk orienterede forskere med tilknytning til Birminghamskolen, som kritiserede 'skolens' toneangivende forskere som Hall, Jefferson og Willis for en opvurdering af en hvid macho-attitude i deres søgning efter homologier mellem subkulturer og arbejderklassemodstand. Grundlæggende afskrev Frith i sin 1981-bog Birminghamskolen som en romantisering af arbejderklassekultur. Han afviste først og fremmest at se rockkulturen som en homologi mellem autentiske subkulturer og en autentisk arbejderkultur, men den noget forkortede afvisning var medvirkende til

at rockforskere og rockjournalister, som ikke læste ret meget andet rocksociologi end Simon Frith, fik et fejlagtigt billede af subkultursociologiens (mulige) bidrag til rock-sociologien.

Selv om Frith indgående diskuterer forholdet mellem arbejde og fritid i sin rock-sociologi, undgår han at diskutere førnævnte bidrag af Becker, Matza og Young, som understregede og endda heroiserede lystprincippet som modstand mod kapitalismens realitetsprincip. Han kendte dog disse værker og den populariserede udgave af denne tilgang i rockkritik og undergrundspresse, og dermed kan man se en implicit afvisning af dette standpunkt i hans bog. Frith ser snarere den bohemeagtige dyrkelse af nydelse og selvrealisering som en uundgåelig følgesvend til kapitalismen, som det allerede blev fremhævet af rationalitetsteoretikeren Weber. Friths historiske fremstilling kan læses som en accept af, at der har været en politiseret tilspidsning mellem realitetsprincip og lystprincip involveret i rockkulturerne, men han betragter den ikke som nogen fundamental modsætning. Han ser snarere på rockkulturens udvikling som del af en moderniseringsproces, hvor den brede befolknings konsumtion bliver mere mangfoldig og samtidig tilføjer nye momenter til produktionen. I dette perspektiv bliver lystprincippet også en voksende forudsætning for produktionen, både på udbuds- og efterspørgsels-siden, for nu at udtrykke det i simple økonomiske termer. Dermed afdramatiserer han den marcusianske modstilling mellem lyst og realitet, og ser den i stedet som en del af moderniseringens dialektik.

Man kunne have ønsket sig, at Frith havde underkastet Birminghamskolens bidrag en større gennemgang og inddraget både en kritisk reception af deres analyser og deres rocksociologiske stumper i sit synteseforsøg. For at klargøre denne efterlysning vil jeg kort opsummere Birminghamskolens bidrag til subkultur- og ungdomssociologien og fremhæve enkelte bemærkelsesværdige bidrag fra CCCS til forståelsen af rockkulturer.

Da Birminghamskolen kom på banen, havde man allerede importeret den amerikanske subkultursociologi til England samt foretaget vigtige tilføjelser til den. I USA havde man fokuseret på kulturforskelle ud fra etnisk oprindelse mellem marginaliserede grupper og det middelklassedominerede normalsamfund. I England dannede derimod et klasseperspektiv udgangspunktet for sociologiens betragtning af samfundets opdeling. Når en ungdomskultur skulle ses i relation til dens 'forældrekultur', så man derfor ikke på kulturelle diskrepanser mellem forskellige indvandrergrupper og majoritets-samfundet, men på kulturelle, sociale og økonomiske modsætninger mellem arbejderklasse og de besiddende klasser.

Med sin banebrydende artikel fra 1972 lagde Phil Cohen op til en læsning af efterkrigstidens centrale britiske ungdomskulturer som subkulturelle løsninger på ændringer i arbejderklassens materielle situation, og dette spor blev fulgt af Paul Willis, Dick Hebdige og de andre Birminghamskoleforskere, om end på forskellig vis. Birmingham-forskerne kombinerede synsvinkler fra Chicagoskolen og strukturfunktionalismen, men med vigtige ændringer og tilføjelser. For det første forkastede de både funktionalismens konservatisme og Chicagoskolens relativisme til fordel for et nyt mål: at integrere arbejderungdommen i arbejderne klassekamp. For det andet drejede de fokus væk fra kriminalitet og over mod at studere kulturelle afvigelser i et klassemæssigt perspektiv. Birminghamskolen kombinerede funktionalismens dobbelte blik på afvigelse og Chicagoskolens interaktionistiske perspektiv i deres analyser af de britiske subkulturer. Rockmusikken stod sjældent i centrum, men blev set som et ikke særligt fremtrædende element i den subkulturelle stil, f.eks. i Birminghamskolens kendteste bidrag, som antologien *Resistance Through Rituals* (Hall & Jefferson 1976), Willis' *Learning*

*to Labour* (1977), Hebdiges *Subculture – the Meaning of Style* (1979) og Angela McRobbies *Feminism and Youth Culture* (1992). Derimod har både Willis og Hebdige skrevet mere indgående om populærmusik i andre bøger, og deres bidrag fortjener at blive husket.

I sin ph.d.-afhandling, som blev forsvaret i 1972 (men først udkom som bog i 1978), foretog Paul Willis en etnografisk undersøgelse af to ungdomskulturer fra 1960'erne, rockere og hippier, og i sin fortolkning og analyse fandt han musikken central for deres identitet og i deres kulturproduktion. Hans analyse er centreret omkring et strukturalistisk homologibegreb som svarer til Bourdieus forståelse. I sin grundstruktur er denne analyse reduktionistisk, men som den udfoldes af Willis, er den samtidig rig gennem sin kombination af spændende etnografisk materiale, sociologiske betragtninger og musikvidenskabelige analyseelementer.<sup>1</sup> Han får vist, at musikken i begge grupper fungerer som et rituelt center, hvor medlemmerne i fællesskab får nærmest transcendentale oplevelser, som styrker individernes identitet og gruppen. I rockernes musikoplevelser kropsliggøres deres machoideal og en fælles myte om en guldalder, hvor rocken og disse idealer går op i en højere enhed, mens hippierne får fælles oplevelser om betydning og mening hinsides det verbale og håndgribelige. Når Willis' hovedværk, *Learning to Labour*, stort set ikke beskæftiger sig med musikkens betydning for *the lads*, betyder det ikke, at hans blik og analyseapparat er insensitivt over for musikkens betydning, men at han ikke har set musikken som central i 'røddernes' identitet og fællesskab.

Indholdsmæssigt kunne Willis' vægtning af den kropslige identitetsdannelse have indgået i dialog med bestemte udviklinger i tysk forskning, men der var åbenbart ikke mange åbninger mellem disse diskussioner. Med psykoanalytikeren Alfred Lorenzer i Frankfurt som hoveddrivkraft udviklede en række tyske forskere i 1970'erne den såkaldte socialisationskritik (Nielsen & Nielsen (red.) 1978). Den klassiske Frankfurterskole var gået i opløsning med konfrontationen mellem Adorno og hans studerende i 1968, men inspirationen blev videreført i forskellige 'postfrankfurter-sammenhænge'. Blandt andet var det Alfred Lorenzers projekt (1975) at uddybe den Marx-Freud kobling, som Frankfurterskolen allerede var startet på i 1930'erne. Hans teori gik, analogt med samtidige strømme i psykoanalysen (f.eks. Heinz Kohut og Smergel), dybere ind i den præødipale prægning af subjektet, i mor-barn dyadens og barnets første skridt til adskillelse fra moderen. Disse processer ønskede han at forstå med baggrund i moderens egne erfaringer og i hendes særlige erfaringer som mor, udskilt fra produktionen. Spørgsmålet blev, hvordan dette førsproglige stadium præger barnet, og hvordan lidelser, som er forbundet med det, senere kan gøres bevidste. Her er ikke stedet til at redegøre for teorien hos Lorenzer, hans disciple og åndsfæller men til at påpege, at rockmusik blev inddraget i disse analyser, i hvert fald af Klausmeyer (i Nielsen & Nielsen (red.) 1978) og af Lorenzer selv (1981) med henvisning til sprogfilosoffen Susanne Langer. De betragter aktuelle rockkulturer som beslægtet med ritual, men en særlig form for ritual, som netop er velegnet til at fremkalde førsproglige minder i kroppen. Denne oplevelse beskrives gerne som en ekstase, der åbner for en kropslig bearbejdning af de førsproglige lag i psyken og derefter eventuelt en refleksion.<sup>2</sup> Rockmusikken kan bringe

- 1 En af de få referencer i bogen er til Richard Meltzer (1970), hvilket er et af belæggene for, at de tidlige rockstudier i vidt omfang byggede videre på rockkritikken (se Gudmundsson 1999).
- 2 Dette er en lignende omend ikke identisk begrebsliggørelse som den, Roland Barthes foretager i sit *juissance*-begreb, som rockkritikeren Simon Reynolds (1990) senere har gjort mere folkeligt med sin insistens på *bliss* som det centrale ved rockens tiltrækningskraft.

det ubevidste frem og derigennem ændre klichebundne tegn til symboler, som kan bearbejdes. En proces, som kan sammenlignes med det, der sker i poesi, men er mere kropslig. Lorenzer kontrasterer denne form for ritual med kirkelige ritualer, hvis funktion netop er at fastholde tegnene som klicheer og holde de præødipale lag lukkede. Socialisationskritikkens syn på rock harmonerer ganske godt med Thomas Ziehes teorier om den kulturelle frisættelse (1982), og de har inspireret en del læsninger af rockmusik, bl.a. brugte undertegnede Pink Floyds *The Wall* som illustration af disse teorier i en artikel i 1984.

Spørgsmålet kan rejses, om ikke disse socialisationsteoretiske betragtninger har en vis generationsspecifik relevans. Lorenzer indleder sine betragtninger over rock med at citere Udo Lindenberger for, at da han hørte Elvis Presley for første gang, begyndte han med det samme at forstå sit liv på en ny måde. Peder Bundgaard beretter i sin *Lykkens Pamfil*, at da han hørte rock for første gang, fremkaldte det en diffus erindring, og lignende beretninger findes overalt i rocken. Måske drejer det sig om den sidste generation, "who had to learn to dance waltz before they had to learn not to dance it", for at bruge Nevilles ord (1971), – en generation, som blev opdraget til det tidligt moderne samfund og senere måtte finde ud af at resocialisere sig selv til det senmoderne samfund.

Som sagt blev disse ansatser fra kontinentet og England aldrig bragt sammen, og rockstudierne bevægede sig også væk fra en vægtning af autenticitet, identitet, subjekt-dannelse og sociale fællesskaber og over i tekstlæsning af rockens betydninger. Der var mange udviklinger samlet i denne bevægelse. For det første var der et oprør i rockkulturerne mod autenticitetens tyranni, for det andet gled rockstudierne længere væk fra sociologien og over mod humaniora, for det tredje kan dette skift meget godt hænge sammen med et generationsskift i rockens betydning for subjekt- og identitetsdannelse. Den kulturelle frisættelse var blevet en grundbetingelse fra barnsben af, og de opvoksende generationer havde ikke længere behov for at bruge rocken til at resocialisere sig for at forene sit ophav og sin samtid i en ny form for identitet, men derimod til at understrege fleksibiliteten i deres habitus via skiftende bricolager og ved at prøve en række af udskiftelige identitetsmomenter. Den forfatter, som primært stod for dette skift, er Birminghamforskeren Dick Hebdige.

Hebdige tilhørte det samme miljø som Willis, men i sin bog fra 1979 om *Subkultur og stil* fremlagde han en skarp kritik af Willis' tilgang, der var for reduktionistisk. I stedet kombinerede han centrale sociologiske variabler – klasse, køn og etnicitet – med en sofistikeret læsning af kulturelle symboler og blev dermed et pragteksemplar af tværfaglighed. Opbrud i arbejderklasse og kønsrelationer blev sammen med multietnicitetens mangfoldige ambivalenser omdrejningspunktet for en sensitiv læsning og sociologisk tolkning af især mods og punks. Musikken var langt fra central i denne læsning, men det blev den i en senere bog, *Cut'n'Mix*, som tog form som læsning af reggae og andre stilarter som 'bricolager' i et grænseland kendetegnet af migration, social mobilitet og kulturelle opbrud.

Hebdiges læsning blev modtaget med kyshånd (blandt andet af undertegnede) som et kærkomment opgør med strukturalistisk reduktionisme og en åbning mod en sand tværfaglighed, som kombinerede elementer af sociologi og tekstvidenskab i en empiri-sensitiv tilgang. Dens skæbne blev dog at blive fanget af tidens strøm, idet den primært blev taget til indtægt for et postmodernistisk brud med blandt andet sociologiens modernistiske fortælling, selv om Hebdige selv (1988) modsatte sig denne reduktionistiske brug af sin indsats. Men sådan blev det, og sociologi og marxisme blev sammen med homologi til skældsord i rockstudier (mens autenticitet overlevede alle

angreb og blev ved at vende tilbage i nye forbindelser). Willis' rocksociologiske ansatser blev glemt, og han forblev kendt via sin klassiske analyse af anti-skolekulturer og sin etnografiske metode, mens den tyske socialisationskritik arbejdede med andre områder end rock. Men rockforskningen bliver dog ved med at vende tilbage til spørgsmålene om subjekt, identitet og sociale fællesskaber, og i de sammenhænge bør disse bidrag huskes som tidlige ansatser, og denne flaskepost fra fortiden er især interessant, når man beskæftiger sig med rockens historie.

## Bourdieu indtræder på feltet

Med Keith Roe (1990), Mats Trondman (1990), Rudi Laermans (1992), Motti Regev (1994) og Sarah Thornton (1995) kom sociologien igen stærkt ind på rockforskningsfeltet igennem en tillempling af den franske sociolog Pierre Bourdieus tilgang. Generelt blev Bourdieu bragt på banen i kulturstudier som en respons på den omsiggribende postmodernistiske diskurs, hvor en del positioner erklærede distinktionen mellem højkultur og lavkultur for død. Uanfægtet af denne diskurs havde Bourdieu fortsat arbejdet, som han havde startet allerede i 1950'erne og fået et gennembrud med i Frankrig et tiår senere, med at analysere, hvordan hele kulturområdet er gennemsyret af distinktionen mellem god og dårlig smag. Fælles for alle ovennævnte analytikere er, at de fremhæver, at godt nok bliver populærmusikken som helhed ikke længere betragtet som dårlig smag, men at det kun er en lille del af den, som slipper igennem nåleøjet, samt at rockkulturen har dannet sit eget felt – eller felter – med egne distinktioner.

Bourdieu's teorier er opstået i det analytiske arbejde med empiriske studier af reproduktionen af de sociale uligheder igennem uddannelse og kultur. Han rettede først og fremmest opmærksomheden mod genstandsfelterne højere uddannelser, sammenhængen mellem kulturel smag og social lagdeling, hierarkisering inden for enkelte kulturfelter og den historiske opkomst og udvikling af disse felter. Igennem disse analyser udviklede han en teoretisk systematik, som har fået en status som kanon inden for sociologi og kulturteori og er blevet anvendt som teoretisk udgangspunkt for en lang række af analyser af kulturelle og sociale felter. Her vil nogle centrale elementer i denne kanon blive kort præsenteret og diskuteret, men indledningsvis vil jeg dog gøre opmærksom på en væsentlig forskel inden for hans forfatterskab, der som regel er underbelyst i reception og anvendelse af hans tilgang.

Denne forskel består i, at Bourdieu skiftevis igennem sin forskningskarriere benyttede sig af en samtidsanalyse, ofte baseret på store spørgeskema- og interviewundersøgelser (f.eks. Bourdieu 1979), og en historisk analyse, som trak på en række historiske kilder (f.eks. Bourdieu 1992). Valget af metode var samtidig et valg af optik, og den væsentlige forskel består i, at de store empiriske undersøgelser fokuserede på reproduktion af magt og sociale uligheder, mens de historiske analyser også undersøgte forskydninger i magtstrukturerne. Som regel blev begge perspektiver inddraget i analyserne, men altid med vægt på det ene, og især betød valget af traditionelle sociologiske metoder, om end i særlige udformninger, som fulgte med hans eget blik, at kun en begrænset historisk dynamik blev indfanget. Derimod fokuserede hans historiske analyser på dynamikker, som ændrede det kulturelle og sociale felt, dog uden at de frigjorde sig fra de grundlæggende reproduktionsmønstre. Denne bemærkning er anført her, fordi denne dynamisk orienterede side af Bourdieu som regel er underbetonet i receptionen og i anvendelsen af hans tilgang, og fordi den især er vigtig, når man beskæftiger sig med opkomsten af et nyt felt som rockfeltet.

Derimod er det mere alment anerkendt, at Bourdieu ikke udviklede sine teorier som *grand theory* (Bourdieu 1992: 177) med samme krav på universel gyldighed, som f.eks. klassikerne Marx, Weber og Durkheim eller deres efterfølgere som Talcott Parsons, Jürgen Habermas og Niklas Luhmann gjorde. Han præsenterede dem snarere som konstruktioner, der opstod i organisk forbindelse med de empiriske analyser, og deres status er derfor ikke så langt væk fra Robert Mertons mellemniveau-teorier, om end de beskæftiger sig med større sammenhænge. Et af problemerne ved at vurdere Bourdieus teorier er, at han kun i yderst begrænset grad ulejlignede sig med at udrede, i hvilken grad og hvilken forstand de byggede på og benyttede sig af tidligere teoretiske konstruktioner, og receptionen af hans teorier har ikke udbedret denne mangel.

Bourdieu lagde selv vægt på, at hans teorier ikke blev udvandede og brugt på en eklektisk måde blandet med helt andre teoretiske perspektiver, men blev forstået og anvendt med fuld respekt for hans definitioner og den indre sammenhæng i den teoretiske konstruktion. Hans disciple har ofte gjort denne anvisning til et forbud mod at videreudvikle teorien, hvilket er temmelig absurd i lyset af at teorien er udviklet som en 'middle range' teori til forklaring af bestemt empiri fra en bestemt kontekst i tid (mest 1960'erne) og rum (Frankrig). De har ophævet Bourdieus teori til at være den *grand theory*, som den netop ikke ville være. Det er derimod min overbevisning, at man er mest tro over for Bourdieus livsværk ved at videreudvikle det med fuld respekt for både hans eget kritiske udgangspunkt og hans insisteren på, at teoriudviklingen bør ske igennem favntag med empiriske analyser samtidig med at den teoretiske konsistens og stringens fastholdes.

Det afhænger af perspektivet for den empiriske analyse, hvilke aspekter af Bourdieus teorier og begreber man lægger vægt på og i hvilken rækkefølge. Nærværende projekt er rettet mod opkomsten af et rockfelt, og derfor vil jeg her især undersøge dels Bourdieus tilgang til historisk analyse og dels forholdet mellem struktur og aktør, især gennem begreberne habitus og praksis. Jeg vil forsøge at fastholde dette perspektiv gennem den videre diskussion, som i henhold til projektets empiriske orientering vil lade feltbegrebet blive omdrejningspunkt for diskussion af relevante begreber som kulturel kapital, distinktion, autonomi-heteronomi, ortodoksi-heterodoksi og position. Begreberne vil kun blive præsenteret meget summarisk, idet der foreligger en lang række udmærkede introduktioner til Bourdieus tilgang (f.eks. Broady 1990 og Broady & Palme 1989a og 1989b), og diskussionen vil først og fremmest blive gennemført med henblik på at lægge op til de nødvendige videreudviklingsbehov.

Som det har været tilfældet med stort set alle de skoledannende sociologer fra Marx, Weber og Durkheim til Parsons, Habermas og Beck, var det Bourdieus erklærede intention at formidle mellem struktur og aktør, og som de andre endte han med at give strukturen en forrang.<sup>3</sup> Den makrosociologiske optik og den kvantitative metodik har som regel ført til et fokus på strukturer. Dog er intentionen om formidling samtidig blevet bevaret som en af sociologiens grundperspektiver, som kræver en større insisteren fra sociologerne end strukturperspektivet, der så at sige kommer af sig selv med en

3 Blandt de væsentligste undtagelser er de amerikanske forskere, der ofte går under samlebetegnelsen Chicagoskolen, og som oftest frigør sig fra strukturens forrang ved at tage udgangspunkt i individer og deres interaktion og ser bort fra eller nedtoner de sociale makrostrukturer, men det spørgsmål kan rejses om det, de ser og afdækker, ikke er strukturenes nedslag i interaktionsmønstre.

makrobetragtning og bliver støttet af en kvantitativ optik. Aktørperspektivet er sociologiens store og bestandige udfordring.

Som nævnt prioriterede Bourdieu ikke (som f.eks. Habermas) at redegøre for, hvordan han byggede på tidligere sociologisk forskning og teoritradition. Hans arv er blevet forvaltet på temmelig ortodoks manér og har ikke ført til større studier i Bourdieus forhold til denne teoritradition. Med forbehold for denne manglende kulegravning af rødderne vil jeg preliminært antage, at han i højere grad bygger på fransk strukturalistisk tradition, den objektiverende sociologiske tradition og forskning i samfundets reproduktion end strømninger, som har tilstræbt at forstå subjektdannelse og social forandring.

Bourdieus strukturforståelse er for det første marxistisk, idet han ser den kapitalistiske økonomi som dynamoen i den moderne samfundsudvikling og de kapitalistiske klasse modsætninger som grundlæggende for social ulighed og magtforhold. Strukturforståelsen er for det andet bygget på sociologien fra Weber og Durkheim til den amerikanske strukturfunktionalisme, blandt andet gennem en vægt på at forstå handlinger som samfundsskabte, men subjektivt formidlede, samt på en stræben efter magt, ære og status som centrale motivationer på linje med økonomisk gevinst. For det tredje understreger han, at de økonomiske og sociale mekanismer i høj grad udfolder sig igennem kultur, både i en snæver og en bred betydning. Her er hans rødder mere uvisse, men findes dog utvivlsomt i antropologien og sandsynligvis også hos en række sociologer.<sup>4</sup> Samtidig ligger her Bourdieus eget vigtigste bidrag med en kulturteori, som kobler økonomi og magt til hverdagskultur og finkultur med et samlet blik. Samlet er hans vægt på økonomi, magt og status/ære i tråd med mainstreamsociologien, men med sin begribelse af de samlede mekanismer bag disse motiver for menneskelig handling trænger han langt dybere ned og er dermed blevet et af de bedste bud på sociologisk tilgang i den sidste tredjedel af det tyvende århundrede. Det er ikke mindst relevant for en studie i rockkulturen, hvis udvikling ofte ses som udvikling fra primært et socialt fænomen til primært et kulturelt fænomen.

Bourdieus habitus-begreb er kernen i hans forsøg på at forstå formidlingen mellem struktur og aktør, men hans udfoldelse af begrebet retter sig primært mod at forstå, hvordan de strukturelle forhold reproduceres gennem individerne, i høj grad ikke-bevidst, formet som kropsliggjort praktisk bemestring og forbundet med miskendelse (en systematisk fordrejning eller fortielse af de sagsforhold, som analysen afdækker). Habitus er grundlæggende dispositioner, som i reglen kun ændres i begrænset omfang og langsomt, men kan dog – i forskellig grad – indebære en fleksibilitet i forhold til nye og ændrede situationer. Individerne er på den ene side udstyret med en habitus, som er grundlagt i den primære socialisation og formet af opvækstfamiliens sociale position. På den anden side træder de ind på sociale felter, der har bestemte spilleregler, etablerede positioner og som regel et sæt udtalte regler eller doxa, som samlet sætter individernes medbragte habitus på prøve og videreudvikler den. Spørgsmålet er ikke mindst, i hvilken grad Bourdieus tilgang indeholder en afdækning af spændetrøjer for menneskelig handling, og i hvilken grad den via sin strukturdominans er en forlængelse af disse spændetrøjer.

4 Bourdieu er tydeligvis blevet inspireret af Norbert Elias, og igennem hans produktion er der spredte henvisninger til de fleste kendte sociologer, men indflydelsen kan dog dårligt læses ud af referencerne. Et eksempel på den 'gemmeleg', som ofte kendetegner hans teoretiske referencer, er, at når han taler om frisættelse af lønarbejderne (1992: 55), henviser han overhovedet ikke til Karl Marx, men derimod til Max Weber.

## Kulturens voksende betydning

Samtidig med at Bourdieu accepterede kernen i den marx'ske teori om den kapitalistiske økonomi som det moderne samfunds grundmekanisme, lagde han, som sociologien generelt har gjort, vægt på, at kapitalismen ikke reducerer menneskelige relationer til økonomiske relationer. Med en vis skelnen til antropologien understregede hans tilgang, hvordan førkapitalistiske sociale mekanismer videreføres under kapitalismen. Han så dem på den ene side som stærkt præget af økonomiske mekanismer og på den anden side som en modstand mod dem.

Bourdieu indoptog en klassisk sociologisk forståelse af værdier og mål for social handling, som ikke kan reduceres til økonomi – især spørgsmål om magt og status. Igennem et komparativt blik på førkapitalistisk social orden blandt kabyler i Nordafrika og den højmoderne sociale orden i Paris udviklede han forståelsen af den symbolske kapital, som har en anden materiel basis end den økonomiske kapital. Nærmere analyser af det franske samfund førte ham til at fokusere på de dele af den symbolske kapital, der er forbundet med uddannelse og kulturel smag. Han anså dem som den vigtigste del af den symbolske kapital og af de menneskelige ressourcer, og han gav dem samlebetegnelsen kulturel kapital.<sup>5</sup>

Ifølge Bourdieu udskilte kulturel kapital sig som selvstændig kapitalform med almengørelsen af skoleuddannelser i begyndelsen af 1800-tallet og med udviklingen af borgerlig kunst og kultur i gennem samme århundrede. Kulturel kapital er således sammensat af elementer, som hører hjemme i forskellige felter, først og fremmest i uddannelsessystemet og på det kulturelle felt, men den produceres også og kæmper om anerkendelse på et utal andre områder, ikke mindst i familie- og privatsfæren, i arbejds- og fritidsliv. I takt med at de højere uddannelser bliver den altdominerende adgangskanal til de højere poster i samfundet, vokser deres betydning kolossalt, og det samme sker med den støt voksende kulturproduktion, som både finder sted i et voksende delmarked og i de autonome offentlige institutioner. For Bourdieu har den kulturelle kapital i kraft af sin egenværdi et stort omfang af autonomi over for den økonomiske kapital, mens andre kapitalformer, som for eksempel social kapital, har en mere sekundær status, ofte som middel til at erhverve og konsolidere økonomisk og kulturel kapital. Kulturel kapital har institutionaliserede og objektive aspekter såsom eksamensbeviser, æresbevisninger og kunstværker, men den er også afhængig af komplicerede anerkendelsesprocesser (færdigheder i disse processer er en slags kulturel meta-kapital) og af, at den kropsliggøres i individernes habitus.

Sociologien har siden det 19. århundrede identificeret forskellige sociale felter med forskellige sæt af spilleregler, værdier som man enes om og positioner og gevinster som man konkurrerer om. I denne sammenhæng er det Bourdieus bidrag at pointere, hvordan samfundsudviklingen har frembragt et kulturelt felt som breder sig over hele samfundet som en komplementær størrelse og delvis modpol til det økonomiske felt.

5 Bourdieu brugte begreberne 'symbolsk kapital', 'kulturel kapital' og 'social kapital' noget forskelligt i forskellige værker, og forvirringen er ikke blevet mindre i den omfattende produktion af Bourdieu-inspirerede analyser, men en systematik, som jeg ser som en rød tråd igennem hans produktion, er, at forskellige former for ekstra-økonomiske ressourcer får i bestemte felter og kontekster en kapitalform, hvoraf de vigtigste er social kapital, uddannelseskapital og kulturel kapital, mens de to sidstnævnte ofte er sammenfiltrede og samles under begrebet kulturel kapital. 'Symbolsk kapital' er derimod samlebetegnelsen for disse kapitalformers indgåen i anerkendelses- og bytterelationer.

Man fristes til en sammenligning med dualismen mellem den verdslige og kirkelige magt i middelalderen og den tidlige modernitet, men som vi kan se, er samspilsmekanismerne væsentligt anderledes i disse to dualismer (selv om det er en tanke værd at se den nyere dualisme som havende rødder i den tidligere).

Bourdieu's empiriske analyser har beskæftiget sig med forskellige kulturelle felter, såsom de højere uddannelser, litteraturfeltet, billedkunstfeltet og kunstfotografifeltet. Hvert felt har sin egen relative autonomi, med egne sæt af regler, værdier og positioner, men samtidig insisterer Bourdieu på, at der findes et bagvedliggende fælles kulturelt felt. Her kender aktørerne ikke alle til hinanden og de strides ikke alle om det samme, men fælles er dels de grundlæggende spilleregler og værdisystemet, idet vægten lægges på kulturelle værdier som autonome i forhold til økonomiske strukturer, dels en tilsvarende habitus, der sammenfatter værdier fra de forskellige delfelter og gør sin indehaver i stand til at bevæge sig mellem felter og 'instinktivt' at følge det nye felts spilleregler. Denne indsigt i det fælles for forskellige kulturelle felter fik Bourdieu primært fra sine studier i den parisiske universitetsverden, hvor det viste sig at en almenkulturel habitus var lige så vigtig som faglig kundskab. Senere udfoldede han denne indsigt i de omfattende kvantitative studier i smagens landskab, som viste en indre sammenhæng mellem habitus og værdier på de forskellige kulturelle delfelter.

Der er stor analogi med det økonomiske felt, som også er delt op i delfelter med indre konkurrence og hierarki. Selv om pengeværdi er en fællesnævner, kan kapital ikke uden videre føres fra et felt til et andet, i og med at det er bundet til bestemte stoflige forhold, kvalifikationer og relationer, der ikke umiddelbart kan overføres eller realiseres. Men analogien holder kun delvis. Mens virksomheder kan sælges og kapitalen overføres til helt nye områder, kan en forfatter som Klaus Rifbjerg kun symbolsk blive adjungeret professor på Handelshøjskolen, og det kræver som regel stort arbejde at konvertere kulturel kapital som har høj kurs på et felt til et andet felt. I en vis forstand er der tale om modsatrettede udviklingstendenser, fordi økonomisk kapital bliver mere og mere bevægelig fra den ene materielle forankring til en anden, mens kulturel kapital er bundet til sine forskellige materielle forankringer.

De kulturelle felter står generelt i modsætningsforhold til økonomien som felt, men på forskellige måder. Således fremstår kunstområderne i en klarere anderledeshed; deres værdier er grundlæggende af en anden art end de økonomiske, selv om de kan styrke deres legitimitet ved at henvise til kreativitetens økonomiske virkning på lang sigt. I videnskaben og de videregående uddannelser er den økonomiske legitimering langt mere central og håndgribelig. Fælles for de forskellige former er den samfundsmæssige anerkendelse af, at deres særlige regler for konkurrence og anerkendelse ikke kan afløses af økonomiske markedsmekanismer samt at modsætningen mellem feltet som 'rent kulturelt' og økonomien tager en særlig form inden for feltet som en modsætning mellem en 'ren' autonom pol og en heteronom pol, hvor den kulturelle produktion går i et med en økonomisk produktion.

Det kulturelle felt står i et underordnet forhold til det økonomiske felt, fordi økonomien er samfundets grundlæggende motor. Kulturen er afhængig af dens ydelser, og magten er i sidste instans baseret på økonomi. Samtidig har det kulturelle felt behov for at distancere sig fra det økonomiske felt, og flere steder i sin produktion er Bourdieu inde på alliancer mellem kulturens autonome poler og underordnede elementer i det økonomiske felt, såsom arbejderklasse, kvinder, unge og etniske minoriteter. Sådanne alliancer understreger autonomien i forhold til den økonomiske dominans, og de fremkommer ofte hos nye heterodokse kræfter i feltet, der bruger dem til at udfordre de

etablerede ortodokse kræfter og anklage dem for partnerskab med de økonomiske magthavere eller for selvtilstrækkelighed. Sådanne alliancer er dermed ikke blot empirisk konstaterbare men harmonerer med feltlogikken, dog uden at være en nødvendighed, som gælder for alle positioner.

Kulturel kapital, dens institutionalisering i felter og dens kropsliggørelse i habitus indeholder dermed altid en dobbelthed i forhold til økonomien. Dels bærer den på et magtforhold, som er underlagt økonomiens dominans og understøtter den, dels er den baseret på en modstand mod at gå restløst op i de økonomiske forhold. På den ene side er kulturel kapital baseret på at insistere på egen værdier, som ikke går op i det økonomiske, og på den anden side tager den form efter den økonomiske kapital og dens felt tager form efter det økonomiske felt. Samtidig med at det kulturelle felt bygger på en afstand og anderledeshed i forhold til det økonomiske felt, producerer det analoge dominansrelationer og bidrager dermed til reproduktionen af de grundlæggende dominansstrukturer i samfundet.

Det tyvende århundrede indebar en udvikling fra uddannelser som et privilegium for de få og den ophøjede elitære kunst til masseuddannelser og kulturindustri, men for Bourdieu betød det ikke en demokratisering af kulturen. Tværtimod betød det, at dens særlige hierarkier gennemtrænger samfundet i voksende grad, så samfundets hierarki i voksende grad tager form som et tvillingepar af økonomi og kultur. I sine historiske værker viser Bourdieu tilblivelsen af denne dobbelte samfundsmekanisme som resultat af menneskelig handling, hvor individers kamp for anerkendelse går hånd i hånd med oprør mod de økonomiske mekanismer og ulighed. Kultur og højere uddannelse bærer med sig elementer af aristokratisk kultur, som modstår kapitalismens tendens til at reducere det sociale til markedsrelationer. Disse elementer kan indgå i en alliance med opkomlinge, som bærer på social indignation og som står uden for magtcirklerne, om at understrege autonomien i kulturelle felter igennem solidaritet med undertrykte gruppers kamp. Samtidig, og med en høj grad af miskendelse, udvikles de indre mekanismer i feltet: spilleregler, doxa, positioner og visse fællestræk i deltagernes habitus. Forløbet ligner kendte tankegange, f.eks. hos Karl Marx: sociale omvæltninger muliggør visse individers og gruppers subjekt dannelse via en praksis, som derefter efterhånden objektiveres i institutionelle strukturer, som underlægger sig de menneskelige deltagere og stækker deres subjektivitet.

På den her skitserede baggrund er bidragene fra forskere som Roe, Trondman, Laermans og Regev en vigtig korrektion og genfortolkning af tidligere sociologiske og kulturteoretiske forståelser af rockkulturen. Rockfeltets egen ideologi fra dets etableringsfase, som ofte indebar at rockkulturen blev set som en folkelig eller endda proletarisk negation af den borgerlige kultur og en kimform til en ny demokratisk kultur, ses i denne optik som en 'nødvendig' miskendelse af, at rockkulturen reproducerer kulturfeltets strukturer. Det postmodernistiske dictum om opløsningen af distinktionen mellem højt og lavt bliver set som en videreførelse af denne miskendelse *ad absurdum*, til en teoretisk kortslutning. Uden at underkende vigtigheden af disse bidrag vil jeg dog argumentere for, at de kun er et første skridt i udviklingen af den bourdieuske optik over for rockfeltet. De har primært vist, hvordan feltmekanismerne udformes inden for rockfeltet og hvordan 'det gamle' reproduceres i 'det nye', men de indeholder i langt mindre grad en begribelse af 'det nye' og ser bort fra den tidlige historiske tilblivelse af et embryonisk rockfelt. Argumentet vil endvidere være, at der er behov for at videreudvikle den grundlæggende bourdieuske optik for at kunne begribe 'det nye' gennem at den gentænkes som en modernitetsteori og gennem at hans centrale begreber gen-

tænkes, således at de bedre belyser historisk udvikling og de individuelle aktører. Her vil jeg foretage en indledende gentænkning af begrebet kulturel kapital samt efterlyse en tilsvarende gentænkning af praksisbegrebet.

## Bourdieu's kulturteori og senmoderniteten

Bourdieu's analyser viser primært sejlivede reproduktionsmekanismer i samfundet. Han har blandt andet analyseret, hvordan førkapitalistiske mekanismer forbundet med sociale forbindelser, status og ære lever i bedste velgående i en transformeret form under den avancerede kapitalisme. Han har endvidere vist, hvordan de sociale uligheder, som var forbundet med den tidlige kapitalisme, stadig videreføres under fordækte former. Som kulturteoretiker har han ikke mindst fået stor indflydelse som en kvalificeret modspiller til postmodernismen; her bruges hans tilgang til at vise, at distinktionen mellem højt og lavt ikke er forsvundet i kulturen, men er blevet mere kompliceret og bl.a. reproduceres inden for de dele af kulturen, som tidligere blev set som af lave (Laermans 1992, Regev 1994). Bourdieu har ikke blot et væsentligt andet samfundssyn end postmodernisterne. Han adskiller sig også radikalt fra andre samtidige store sociologer som Habermas, Beck, Giddens og Baumann ved, at han ikke knytter an til sociologiens teorihistorie som en moderniseringsdiskurs.

Det 20. århundrede så grundlæggende modsætninger og bitre konflikter mellem forskellige sociologiteoretiske retninger, ofte tematiseret igennem forskellen mellem en grundlæggende 'konfliktorientering' som i marxismen og en grundlæggende 'konsensusorientering' som i strukturfunktionalismen. Derimod indgik disse væsentligt forskellige tilgange i en fælles diskurs om moderniseringen, hvis røde tråd går fra Marx' teorier om den kapitalistiske udvikling over Tönnies' begrebsliggørelse af overgangen fra *Gemeinschaft* til *Gesellschaft*, Durkheims lignende begreber om overgang fra 'mekanisk solidaritet' til 'organisk solidaritet', Webers teori om rationalisering og Simmels teori om det urbane liv frem til Parsons' og Habermas' store forsøg på syntetisering i hver sin halvdel af det 20. århundrede. Bourdieu blandede sig ikke eksplicit i denne diskurs, men hans teoretiske bidrag kan ses som en grundlæggende kritik af dens evolutions-teoretiske grundantagelser.

Dermed kan Bourdieu's bidrag ses som en kritik af præmisserne for en del teorier om, at der er sket et afgørende brud med den tidlige modernitet, såvel 'den postmodernistiske drejning' i samfundsvidenskaberne som teorier om senmodernitet eller 'det andet moderne' som en ny epoke, hvor klassemodsatningerne har mistet deres betydning. Bourdieu står som teoretisk modpol til Habermas' teorier om, at arbejde og klassemodsatninger ikke længere er afgørende, og han sættes over for Ulrich Becks (1986) og Anthony Giddens' (1991) teorier om individualisering og refleksiv modernisering. Mens Beck med sin version af teorien om 'det andet moderne' i dag står som den mest prominente fortaler for et brud i forståelsen af samfundet, står Bourdieu som den mest prominente fortaler for, at der fundamentalt er tale om de samme mekanismer i vores samfund som under den tidligere kapitalisme.

Bourdieu's tilgang og senmodernitetsteoriene står i dag som to væsentligt forskellige teoretiske tilgange, som ikke kan forenes. I mange empiriske analyser bringes begge på banen, og ofte er konklusionen den, at begge 'har en pointe', men at afstanden er for stor til, at de kan integreres teoretisk. Det er derimod min overbevisning, at Bourdieu's teoretiske indsigter kan udvikles til en modernitetsteori. Det kræver en gentænkning af begreberne om kulturel kapital, habitus og praksis, således at de bliver

mere historiske, og som et første skridt vil jeg her fremhæve det historiske aspekt, som allerede ligger i Bourdieus teori, således at det åbner for en forståelse af refleksiv modernisering og individualisering ud fra hans optik.

Som tidligere anført medfører Bourdieus valg af kvantitative metoder en fokus på reproduktion og et meget begrænset blik for historisk udvikling, men hans historiske studier og dele af de store kvantitative studier åbner derimod for en historisk dimension. Her nævnes nogle elementer i hans historiske analyser:

Det kulturelle felt opnår i 1800-tallet en relativ autonomi i et kompliceret samspil mellem dele af aristokratiet, borgerskabet og opkomlinge. Blandt de bagvedliggende mekanismer er kapitalismens adskillelse mellem privatsfære, offentlig sfære og produktion og den stadig mere rendyrkede økonomiske styring af produktionen. Kulturfeltet indgår i symbiose med borgerskabets konsumtions sfære og er tæt forbundet med magtlegitimering og hermed med elementer af modstand, som både opstår af førkapitalistiske rødder og inden for kapitalismen (det litterære felt).

De højere uddannelser bliver igennem det 19. og 20. århundrede et stadig vigtigere felt for adgang til magten, som en blanding af embedsmandsuddannelser, videnskabsudvikling og kulturelle smagshierarkier.

Stadig flere samfundsgrupper søger adgang til magt og privilegier gennem uddannelsessystemet. Mens 1900-tallets veje monopoliseres af magteliten (jf. det danske 'dannelsesmonopol' (Mørch 1980)) åbnes der nye veje, som f.eks. det danske cand. polit. studium og en række af stands- og bevægelsesorienterede veje, som handelsskoler, tekniske uddannelser, højskoler og arbejder- og andelsbevægelsernes egne uddannelser. Samtidig bliver konsumtionen til langt mere end elementær reproduktion, ikke blot blandt de voksende mellemlagsgrupper, men også i arbejderklassen. Dermed vokser betydningen af det kulturelle felt stadigt i løbet af det 20. århundrede, og det bliver bl.a. stadigt vigtigere for reproduktionen og legitimeringen af klasseuligheden med sin kombination af den formelle lighed og den strukturelle ulighed.

Samtidig fortsætter den kulturelle arena med at være et forum for social opstigning. Dels som et sted, hvor folk uden økonomisk kapital kan tilegne sig kulturel kapital, dels som et sted, hvor nye grupper kan skabe og legitimere nye former for kulturel kapital. Frem til anden verdenskrig gælder denne bevægelse kun et lille mindretal, men fra og med 1950'erne løfter stadig nye grupper sig op i mellemlagene gennem nye uddannelser og nye kunstfelter som film og fotografi. Men social opstigning kalder på sin modpart – social nedstigning – og her kan det være nyttigt med en kort sammenligning med andre perioder.

I mellemkrigstiden fokuserede mange samfundsforskere på dobbelte processer i både arbejderklasse og middelklasse. Arbejderklassen i de vestlige lande voksede primært via affolkningen af landbruget, hvor der både kunne være tale om, at husmænd og deres børn måtte opgive fædrenes gård og at landbrugets daglejere søgte en bedre tilværelse i byerne, en bevægelse der altså i nogle tilfælde blev oplevet som tilbagegang og andre tilfælde som fremgang. Tilsvarende var det i høj grad de små selvstændige, der levede folk til nye lag i den lavere middelklasse, såsom butiksekspedienter og funktionærer i industri og stat, en bevægelse der som oftest blev beskrevet som en social degradering, uden at der foreligger klar dokumentation af denne historieskrivning.

I den sidste halvdel af 1900-tallet blev der snakket meget mere om social opstigning end nedstigning med henvisning til uddannelseseksplosionen samt til kendsgerninger som at andelen af ufaglært arbejdskraft er faldet fra over halvdelen af arbejdsstyrken til omkring en fjerdedel. I sociologisk (ikke mindst bourdieusk) optik kan disse

processer måske snarere betegnes som inflation (se f.eks. Hansen 2003). For at udføre den samme jobfunktion som skolelærer, børnehavepædagog eller sygeplejerske kræves der nu en langt længere uddannelse end for den foregående generation. Samtidig er den samlede uddannelsesmængde bag et svendebrev kun vokset lidt, og man kan godt betegne denne forskydning som en social nedstigning for håndværkere. Samtidig med at opstigningen for de grupper, som nu har videregående uddannelse, ofte er tvivlsom, kan man klart tale om en social nedstigning af det ufaglærte arbejde, en kategori som for 50 år siden udgjorde flertallet af den arbejdende befolkning, men nu er et stadig skrumpende mindretal, som samtidig akkumulerer sociale problemer som arbejdsløshed, nedslidning, fysiske og psykiske sygdomme, osv.

Nye individer og grupper får adgang til parnasset eller mellemstationer, men kun ved at tilpasse sig grundlæggende spilleregler, og andres manglende adgang bliver set og oplevet som et tab i dette spil. Bourdieu har analyseret det akademiske liv før 1968 som ekstrem reproduktion samt resultaterne af oprøret som fremvæksten af nye intellektuelle lag, der kæmper for at legitimere nye former for kulturel kapital. Han foretog derimod aldrig en større analyse af nye udviklingstendenser i kulturen efter 1980'erne; derimod lagde han vægt på at analysere den fortsatte, men mere skjulte, reproduktion af uligheder og at pege på muligheder for at modarbejde den. Samlet har Bourdieus historiske undersøgelser udviklet sig fra at lægge større vægt på et samfundsforandrende perspektiv i 1800-tallet til et voksende fokus på det samfundsbevarende perspektiv jo tættere på samtiden, man kommer. Hans primære forskningsinteresse er at påvise reproduktionen af sociale uligheder, ikke mindst hvordan den så at sige kommer snigende som en strukturel mekanisme bag om de sociale bestræbelser på at bryde med reproduktionen.

Samtidig implicerer hans analyse, at den symbolske kapital og dens kropsliggørelse i individernes habitus spiller en stadigt voksende rolle i reproduktionen af sociale uligheder. Uddannelseseksplosion og den enorme vækst i den kulturelle sfære gør på den ene side uddannelse og kultur til felter, hvor alle samfundsgrupper strides om opstigning og nedstigning: professionerne strides om deres plads i hierarkiet, og smagsgrupper strides om rangordenen af deres kulturelle smag. På den anden side bliver uddannelse og kultur felter for individuelle bestræbelser. Selv om familiens ressourcer og gruppe- og klasse-mæssig habitus er væsentlige startbetingelser for individerne, er det individer som består eksaminer og beklæder positioner, og det er individer, som placerer sig i bestemte smagsgrupper og kæmper sig frem til positioner i de forskellige kulturelle felter. Nedarvede sociale positioner og økonomisk kapital spiller fortsat en rolle, men individernes oparbejdede subjektive habitus med dens færdigheder, behov og smag bliver stadig vigtigere for deres muligheder i den sociale konkurrence.

En bourdieusk optik på 'individualisering' og 'refleksiv modernisering' tager dermed ikke udgangspunkt i en abstraktion om, at samfundet har ændret sig til risikosamfund, informationssamfund eller et kundskabsbaseret samfund. Den tager heller ikke sit udgangspunkt i generelle fundamentale ændringer i subjektdannelsen ('kulturel frisættelse' etc.). Den tager derimod udgangspunkt i, at reproduktionen af de sociale uligheder har ændret sig og i at der foregår en intensiveret kamp om sociale op- og nedstigninger, hvor den symbolske kapital spiller en voksende hovedrolle. Kropsliggørelsen af den symbolske kapital i individerne og nødvendigheden af, at den til stadighed udvikles og forsvares, fører til refleksiv individualisering, og nødvendigheden af at denne udvikling og dette forsvar foregår i sociale former, gør refleksiviteten til et kendetegn ved hele den sociale organisation.

Hidtidige anvendelser af Bourdieus tilgang i rockforskningen har fokuseret på den tiltagende reproduktion af generelle mønstre for kulturelle felter. Derimod kan en vægtning af den historiske side i hans tilgang føre til en genfortolkning af hans teori som moderniseringsteori, hvilket her betragtes som afgørende for at forstå både den tidlige opkomst af rockkulturer og deres betydning for social forandring.

## En gentænkning af begrebet kulturel kapital

En grundtese i det følgende vil være, at analyser af kulturel kapital hos Bourdieu og hans disciple hidtil ikke har udfoldet de potentialer, som findes i Marx' kapitalbegreb. Marx' kapitalteori er langt bredere end en økonomisk teori i moderne forstand, og udover dens værdi- og kriseteoretiske elementer, som af de fleste økonomer betragtes som historiske snarere end aktuelle, er dens hovedindhold snarere sociologisk, og de aspekter har vist sig mere langtidsholdbare. Ifølge Marx er relationen mellem det økonomiske og sociale ikke en ydre, men en indre relation, hvor de økonomiske mekanismer formgiver sociale relationer og betinges af dem. I kapitalbegrebets opbygning fra vare, over penge til kapital er der indbygget en dialektik mellem brugsværdi og bytteværdi (som ikke står og falder med en arbejdsværdibaseret økonomisk teori), og set fra Marx' teori er den kulturelle kapital en særlig del af denne dialektik.

Samtidig med at bytteværdimekanismerne underlægger sig brugsværdierne, må varer, penge og kapital altid indeholde eller referere til brugsværdier. Uanset hvad man mener om Marx' teori om, at arbejdets værdi er den væsentlige substans i bytteværdien, må man give ham ret i, at med kapitalismens voksende kompleksitet er en sådan forbindelse ikke synlig. Der er ikke blot tale om, at værdien fremtræder som noget andet, dvs. pris, men blandt andet også om, at prisen i stigende grad er afhængig af anerkendelse, som kan være beskyttet af aftaler, institutioner og magt, men dog afgøres på et marked og er underlagt svingninger, som ikke kan forudsiges med sikkerhed.

For Marx refererer brugsværdi i sidste instans til mennesker selv, om end den i høj grad medieres gennem samfundets institutioner og strukturer. Den ene side, brugsværdien som tilfredsstillelse af menneskelige behov, bliver ifølge Marx stadig mere omfattende og kompleks (se Schanz 1981), mens den anden side, menneskets brugsværdi som skaber af den samfundsmæssige rigdom, derimod bliver reduceret til abstrakt arbejde, eller sagt mere konkret: til repetitiveret delarbejde. Det er efterhånden alment anerkendt, at denne sidste del ikke holdt stik hos Marx. Selv om der er meget luft i diskurserne om humankapital og kompetencer, kan der ikke være nogen tvivl om, at den menneskelige arbejdskrafts kvalitative egenskaber – ikke bare inden for et lille privilegeret ekspertlag, men i store dele af arbejdsstyrken – spiller en større og mere kompliceret rolle i frembringelsen og fordelingen af rigdomme. Endvidere at udviklingen af de menneskelige behov og udviklingen af disse produktive kvaliteter hænger sammen.

Det er her, den bourdieuske teori om kulturel kapital bør få en klarere marxistisk forankring som en særlig historisk udformning af denne dialektik, der forbinder den menneskelige brugsværdi, både som behov og som produktive kvaliteter, og den bytteværdimæssige side, samtidig med at den forbinder underlæggelsen af brugsværdien under bytteværdien med en modstand mod denne underlæggelse.

Fra et marxistisk perspektiv er kulturel kapital grundlæggende baseret på en opvurdering af bestemte sofistikerede behov og produktive kvaliteter. Men den kulturelle kapital går ikke blot op i sin anerkendelse. Anerkendelsen spiller ganske vist en voksende rolle i de sociale processer, men der er for det første også tale om færdigheder til

at opnå anerkendelse, som i stadig mindre grad kan adskilles fra andre færdigheder. I det økonomiske felt ser man f.eks. mere uklare grænser mellem færdigheder til at fremstille et produkt og til at sælge det. For det andet er spillet om anerkendelse en sammenblanding af økonomiske markedsmekanismer og af mekanismer fra førkapitalistiske former for symbolsk kapital, som også findes på andre sociale felter inden for kapitalismen – spil om ære og status. Den tredje sammenblanding, i sociologisk perspektiv, er at forståelsen af det kulturelle felt som – efterhånden den vigtigste – modstand eller alternativ til det økonomiske felt, er en blanding af modstand fra førkapitalistiske frembringelser og fra forhold som kapitalismen har frembragt. Samtidig med at det kulturelle felt bærer på historiske levn, er det et vaskeægte produkt af brugs- og bytteværdidialektikken, og det bliver i voksende grad støbt i kapitalismens form. Ligheden mellem førkapitalistiske levn som ære og sociale forbindelser og de moderne former for kultur og uddannelse er, at begge kan antage en kapitalform, som adskiller sig fra den økonomiske kapital, men forskellen består i at de moderne former er langt mere fleksible og flydende og således ligner den økonomiske kapital.

I det 19. århundrede udviklede kulturel kapital sig adskilt fra økonomisk kapital og som en modmagt til den, opretholdt af aristokratiske institutioner, stat og kapitalister, som ville være mere end kapitalister. Således lagde de højere uddannelser en vis afstand til handels- og industrikapitalen, der udviklede egne uddannelsesinstitutioner i handelsskolerne, ligesom landbrug og håndværk gjorde det. Efterhånden er denne afstand blevet mindre, idet erhvervslivets ledere i stigende grad rekrutteres via de videregående uddannelser og idet de standsspecifikke uddannelser er smeltet ind i et samlet uddannelsessystem. Den kulturelle kapital er samtidig blevet en mere betydningsfuld del af arbejdskraften fra direktøren til den faglærte arbejder – ja endda til den ufaglærte arbejder, som er blevet omdefinert til en 'underklasse', fordi hendes arbejdskraft er blottet for kulturel kapital.

En af de store begrænsninger i Bourdieus teori er den manglende systematiske begribelse af kvalifikation og kulturel kapital som to sider af samme mønt. Kulturel kapital bliver set som et spørgsmål om status og magt, selv om Bourdieus egne empiriske analyser viser, hvordan den indgår i salget af arbejdskraft, når den bliver anerkendt via en eksamensgrad fra en anerkendt skole eller på markedet. Det er tilfældet med de nye professioner, som vokser frem uden for det anerkendte uddannelsessystem. Til Bourdieus forsvar kan man sige, at i Marx' egen bestemmelse af arbejdskraftens værdi, er der ikke plads til kulturel kapital. Men uanset om Marx har behandlet det, transformeres arbejdskraftens værdi til en pris, som afhænger af markedsmekanismer og giver plads til forventninger og anerkendelse. Og når der sker en vækst i de lag af den arbejdende befolkning, som baserer sit arbejdskraftsalg på kvalifikationer, vokser ikke blot betydningen af disse markedsmekanismer, men arbejdskraften begynder at ligne kapital, som må forsvares mod værdiforringelse på linie med småproducentens kapital i form af et håndværkerværksted. Her er der ikke blot tale om 'objektive' kvalifikationer så som tekniske og håndværksmæssige, men i stigende krav om kvalifikationer, der er underlagt en subjektiv vurdering – en udvikling, som blandt andet kommer til udtryk i begrebsskiftet fra kvalifikation til kompetence.

Kulturel kapital, som har sit hjemsted uden for produktionen, i kulturlivet og i konsumtionen, drages nu ind i produktionen. Når uddannelserne i stigende grad bliver set som en del af samfundets produktive virksomhed, betyder det ikke, at elementet af kulturel kapital forsvinder men derimod, at det bliver en væsentlig del af prissættelsen af de forskellige kvalifikationer. Denne udvikling breder sig fra universitetsuddannelser

og mellemuddannelser i teknik, handel og håndværk til at omfatte stort set hele uddannelsessystemet, der bliver en stadig større del af den samfundsmæssige infrastruktur og danner forudsætninger for økonomisk aktivitet.

Kulturliv som konsumtion indgår i denne udvikling. Som vist af Bourdieu indgår færdigheder i finkulturel konsumtion som en vigtig bestanddel af den højeste kulturelle kapital. En lignende symbiose har længe kendetegnet fremvæksten af professioner med kortere eller mellemlange uddannelser, hvis dyrkelse af forskellige former for laug-lignende kultur har skabt en aura, som har været med til at give professionerne en særlig værdi. Siden 2. verdenskrig har uddannelsesmæssige kvalifikationer bredt sig fra at være et professionsgrundlag for et lille mindretal til at blive eksistensgrundlaget for flertallet i de vestlige lande. Dermed er arbejdskraften kun i undtagelsestilfælde simpel arbejdskraft, men derimod som regel en kapital, som skal forvaltes. Dette har ikke blot betydet en generel forhøjelse af de uddannelsesmæssige kvalifikationer men også, at spillet om den kulturelle kapital har bredt sig til stort set alle samfundsgrupper.

Det var en grundtanke hos Marx, at kapitalismen foretager en skarp adskillelse af produktion og konsumtion i adskilte sfærer, men at der består en indre sammenhæng, fordi produktionen konsumerer en arbejdskraft, som er produceret i konsumtionen (Marx 1857). Den voksende betydning af kulturel kapital er et resultat af, at både produktion og konsumtion er blevet væsentlig mere komplekse, og denne kompleksitet forbindes i de forhold, som kan begribes gennem begrebet kulturel kapital.

Forholdet mellem produktion og konsumtion under kapitalismen præges af en grundlæggende tendens til ensliggørelse i produktionen og til mangfoldighed i konsumtionen. Mere rentable produktionsmetoder udrydder andre, og produktionen af forskellige produkter tilpasses hinanden via behov for omskiftelighed. Omvendt muliggør det voksende forbrug en differentiering af behovene og mulighed for at dyrke smagsforskelle.

En del af denne udvikling er, at forskellige uddannelser smelter sammen til et uddannelsessystem. Samtidig med at stadig mere kompliceret produktion og konsumtion medfører nye specialiseringer, vokser mængden af fælleselementer i de forskellige uddannelsesretninger, og de specialiserede bliver bragt på en fællesnævner, så de kan sammenlignes og i højst muligt omfang overføres mellem forskellige retninger. Udviklingen er analog med udviklingen på det økonomiske felt, fordi der frembringes en større variation i vareudbuddet samtidig med at de forskellige delmarkeder bliver mere og mere integreret i et verdensmarked, hvor de mest forskelligartede produkter bliver bragt på en pengemæssig fællesnævner.

Tilsyneladende gør det omvendte udviklingstræk sig gældende i kulturen, hvor det særegne ikke blot gør sig gældende i nationale og lokale kulturer, men i en voksende flora af smagskulturer, der understreger, at de er kvalitativt anderledes end andre smagskulturer og ikke kan sammenlignes ud fra én fællesnævner. Mens de forskellige uddannelsesretninger bliver bragt sammen i et system, udskiller stadig flere delkulturer sig fra hinanden. Dette er dog kun et aspekt af udviklingen i og med, at dialektikker mellem det særegne og det almene gør sig gældende på begge områder. Forskellige uddannelsesretninger forsøger til stadighed at blive mere anerkendt end andre og endda at opnå monopol, og som vi skal se nærmere på nedenfor, bevæger kulturel kapital sig mellem smagskulturer, og her foregår der også ensliggørende processer.

Økonomiske lærebøger beskriver gerne, hvordan pengeformen har udviklet sig langsomt fra at være en målestok for værdi til at være et betalingsmiddel og til at blive en måde at ophobe værdier på. Da menneskene begyndte at handle, udviklede man ofte komplicerede regler for bytteforhold mellem forskellige genstande (eksempel: 240 fisk

for en ko). Senere blev processen forsimplet til at måle alle genstande mod én, som i ét samfund kunne være muslingeskal og rav i et andet. Når ravsamfundet og muslingeskal-samfundet skulle bytte blev de nødt til at udvikle en fælles ækvivalent, og har siden fået både guld, dollars og euro som 'almenækvivalent', altid forbundet med en tillid til at den gensidige anerkendelse af bytteforholdene ville holde på længere sigt.

Med kapitalismen er den kulturelle kapital blevet underlagt en analog logik men med den grundlæggende forskel, at brugsværdien i den kulturelle kapital har en langt stærkere og mere kompliceret materiel forankring, mens produktion, der har dannelse eller forøgelse af økonomisk kapital som mål, i princippet er ligegyldig over for produktionsprocessens konkrete indhold. For at gøre en lang historie kort, kan man sige, at uddannelsessystemet har nået en udviklingsgrad, der svarer til tidlig industriel produktion, som er baseret på lokal produktion og lav grad af substitution, mens man i kulturproduktionen stadig bytter fisk for køer inden for afgrænsede samfund. Denne analogi skal dog ikke tages for bogstaveligt, og begge felter indeholder elementer, der svarer til meget forskellige epoker i den økonomiske udvikling, grundlæggende ved at det kulturelle felt kendetegnes af en samtidighed mellem en stærk binding til brugsværdien og avancerede måder at overføre kapital fra en sfære til en anden.

Det komplekse samspil mellem det specifikke og det generelle i kulturel kapital forsvinder såvel i forestillingen om subkulturel kapital, som kun er gyldig inden for et bestemt subkulturelt felt (Thornton 1995), som i kravet om at man kun kan tale om kulturel kapital som generelt er gældende i samfundet (Bjurström 1997). Hvis en subkultur opfylder betingelserne for et særligt kulturelt felt, hvor der er tale om særlige anerkendelser og habituselementer, er det relevant at tale om subkulturel kapital, og et naturligt spørgsmål er, i hvilket omfang disse elementer indgår i bredere anerkendelsesprocesser og kan omsættes til en mere almen ækvivalent. Der kan f.eks. være tale om delelementer, som er fælles for flere kulturelle felter (herunder den 'meta-kapital', som består i færdigheder i spilleregler i kulturelle felter), eller at det subkulturelle felt som helhed opnår en større samfundsmæssig anerkendelse, således at dele af den subkulturelle kapital så at sige bliver ophøjet til almen kapital. Der kan også være tale om, at den subkulturelle kapital hænger sammen med færdigheder, som kan bruges i produktive sammenhænge.

Diskussionen fører til en tvivl om berettigelsen af et selvstændigt begreb om kulturel kapital. Samtidig med at det belyser vigtige mekanismer, postulerer det en selvstændighed, når udviklingen går hen imod, at det, som begribes som kulturel kapital og det som begribes som kvalifikation og kompetence, er sammenflettede elementer i en helhed. Diskussionen fører til, at det vil være mere hensigtsmæssigt at bruge et helhedsbegreb om human kapital.<sup>6</sup> I dette kapitalbegreb kan kompetencer og kulturel kapital ses som delelementer, ligesom det kan inkorporere social kapital og evt. flere elementer. Alle delelementer har en ydre side, som handler om anerkendelse af kapitalen og dens realisering (social kapital via forbindelse etc), og en indre side, som handler om internaliseringen i en habitus. I et stærkt foranderligt samfund handler det i høj

6 Som ikke skal forveksles med det humankapitalbegreb, der voksede frem i 1960'erne og fokuserede på arbejdskraftens kvalifikationer som en stofflig produktivkraft. Dette begreb lever stadigvæk i bedste velgående, specielt inden for økonomien, for at betegne den økonomiske betydning af uddannelse for samfund og individ, men inden for denne tradition har man – mig bekendt – aldrig forsøgt at begrebsliggøre, hvordan arbejdskraften i stigende grad bliver formgivet som kapital.

grad om fleksibilitet og transformation, f.eks. om social kapital som evnen til at danne forbindelser i nye sammenhænge og om kulturel kapital som evnen til at foretage distinktioner i ændrede kulturelle sammenhænge.

### Opsamling: omskrivning til ledetråde for empiriske analyser

Hensigten med denne gennemgang af rocksociologien har været at samle det arsenal, som sociologien har at byde på i studier af rockkulturens historie frem til 1980. Gennemgangen har dermed forbigået en række nyere sociologiske bidrag, som i større eller mindre grad inddrager rockkulturerne i forståelsen af samtiden. Her foreligger der dog analyseansatser, der også med sandsynlighed vil kunne anvendes i historiske analyser. Her tænkes f.eks. på Will Straws analyser af de nyere fællesskaber i rockkulturen, som kunne ansprende analyser i transformationer af fællesskab i rockkulturen. Det ville også sprænge rammerne for denne artikel at forfølge den videreudvikling af sociologiske ansatser, som er foregået i andre discipliner som historie, kulturstudier og medievidenskab.

Det ville derimod være nødvendigt at inddrage disse udviklinger for at få en samlet fremstilling af rocksociologiens nuværende status og muligheder, og sådan en gennemgang kunne også være nyttig for de pågældende fagfelter. Et 'biprodukt' af denne gennemgang har været en voksende overbevisning om, at det snart er på tide at samle de eksisterende rocksociologiske ansatser til en slags *middle range* teori, der et kvart århundrede efter Simon Friths hovedværk på feltet kan samle og diskutere de teoretiske ansatser, ligesom han gjorde det et kvart århundrede efter, at Riesman og Becker kom med deres banebrydende artikler om populærmusikkens sociologi. Forudsætningerne har selvfølgelig ændret sig meget, og f.eks. lægger min gennemgang op til, at en aktuel *middle range* teori kan og bør knytte stærkere an til sociologisk *grand theory* end Friths bog gjorde. I de senere år har sociologiens tilstedeværelse i rockforskningen været domineret af Bourdieu, og gennemgangen af hans teori ovenfor konkluderede blandt andet, at den i sig selv kan betragtes som en *middle range* teori og at den på en frugtbar måde kan videreudvikles igennem en mere systematisk anknytning til *grand theory* fra Marx og Weber til Ulrich Beck.

Punktvis kan nogle hovedopgaver for denne videreudvikling sammenfattes som:

- Rockkultur og modernisering. Kan rockkulturerne evt. forstås som på en gang en del af *high modernity* og af overgangen til 'det andet moderne' og kan de evt. være et af nøgleområderne for en empirisk begrundet videreudvikling af moderniseringsteorier?
- Rockkultur og kulturel kapital. Kan det eventuelt tænkes, at rockkulturen har spillet en nøglerolle i ændringer i den kulturelle kapital, ikke blot i opbruddet mellem det høje og det lave, men også i moderniseringen af kompetencer og den voksende overføring af dem fra den ene sfære til den anden?
- Rockkultur og praksisbegrebet. Kan rockkulturerne evt. udgøre et optimalt felt for at overskride de strukturalistiske begrænsninger i Bourdieus praksis-begreb og realisere hans og andres intentioner om en bedre forståelse af forhold mellem strukturer og aktører?
- Rockkultur, individuelle livshistorier og dannelse af nye fællesskaber. Kan de opfattes som områder for at udvikle bedre forståelse af forholdet mellem strukturer og aktører?

Det har været en gennemgående tråd i min gennemgang, at teoretisk videreudvikling må ske i forbindelse med empiriske analyser, og analysen af dansk rockkultur vil tage fat på alle disse opgaver, men undlade at tage udfordringen om videreudvikling/overskridelse af Bourdieus handlingsbegreb op. Her vil nogle af opgaverne blive skitseret fra den anden side, dvs. i relation til udviklingen af den danske rockkultur i denne periode, hvilket samtidig er en angivelse af, hvordan sociologien tænkes brugt til en historisk analyse af dansk rockkultur. Denne præsentation er ikke tænkt som hypoteser eller som en færdig analyse, som materialet bagefter skal presses ind i, men som en fastholdelse af de ideer, som den teoretiske gennemgang har affødt. Det kan godt være, at en del af nærværende refleksioner senere vil fremstå som irrelevante, men at materialet vil afføde en anderledes brug af ovenstående teorielementer eller aktivere andre teoretiske 'minder', som ikke er medtaget her, samt efterlyse nye forklaringer. I så fald vil de i hvert fald bidrage til en afklaringsproces.

Det empiriske materiale vil i første omgang blive samlet fra to perioder, dels perioden 1956-63, som i litteraturen bliver associeret med rockens indføring og idoldyrkelse, og dels perioden 1963-70 som normalt ses som sammensat af beat- og *flower power*-perioderne. Materialet vil dels bestå af sekundærkilder i form af andres analyser, historiske fremstillinger, erindringer og samtidige kilder som plader og avisskriverier, dels af interviews med udvalgte aktører fra disse to scener.

Analysen af den første epoke vil tage udgangspunkt i ungdomsperspektivet. I første omgang set fra et nutidigt standpunkt, som betragter datidens ungdom i længere perspektiv og primært fokuserer på den mangedimensionelle udvidelse af ungdom som socialt fænomen.<sup>7</sup> I anden omgang den samtidige sociologiske begribelse af ungdom som en indfaldsvinkel til samtidens diskurs. Et fælles udgangspunkt for begge perspektiver er væksten i et 'ungdommeligt råderum' i form af øget købekraft og selvrådighed, der i denne periode særligt gælder de voksende grupper af realskoleelever, lærlinge og ungarbejdere, samt et mindre, men betydeligt lag af unge i den lavere middelklasse og mellemlagsgrupper – på kontor, i handel og i den voksende underholdnings- og reklameindustri.

Den ikke så originale 'hypotese' er, at rock af underholdningsbranchen tilpasses til danske forhold for at få fat i dette stærkt voksende segment af markedet samtidig med, at den blandt unge bruges som ungdomskulturel markør over for andre generationer, ikke mindst dem, der er lidt ældre. Her vil jeg især forsøge at afklare, i hvilken forstand den første rockkultur var en klasse-mæssig markør for de ovennævnte samfundslag over for den tidligere middelklassedominerede ungdomskultur, eller måske en middelklassebaseret kultur, der refererede til disse nye udviklinger i arbejderklassen, som det senere blev tilfældet med punkkulturen.<sup>8</sup>

Det sociale felt, som opstår, er svagt, men har indbyggede autonomibestræbelser, og disse forhold kommer blandt andet til udtryk ved, at det bruges som springbræt til mere etablerede felter, men at der samtidig installeres en egen indre dynamik mellem

7 Herunder vil jeg forsøge at inddrage den sociologisk inspirerede ungdomshistorie, som er udeladt her.

8 I rockstudierne (se f.eks. Frith 1981 og Redhead 1990) dominerer en for simpel afvisning af analyser af punk-kulturen som *dole-queue rock*. Selv om punken ikke var et direkte udtryk for situationen i arbejderklasseungdommen, må man betragte selv den mest bohemeagtige og kunstnerisk orienterede punk som en delvis respons på samfundsforhold, der umiddelbart havde mere med arbejderklassen at gøre.

positioner, som senere udfoldes. Autonomibestræbelserne må ses som tæt forbundne med udvidet konsumtion og med bestræbelser på tidligt at få en status som en lønarbejder, der er sin egen herre i fritiden. Modstanden mod disse bestræbelser formuleres som at for tidlig selvstændighed medfører nydelsessyge og afvigelse.

Udfordringen til den historiske feltanalyse består primært i at se, hvordan de indre, autonomiorienterede dynamikker tager overhånd fra de dynamikker, som udspringer af underordning, indtil man i de tidlige 1960'ere har et stærkere ungdomskulturelt felt med autonome positioner, der klarest udformes som folkemusik- og jazzorientering, men også ved at pigtråden selvstændiggør sig inden for musikindustrien. I mødet mellem disse positioner opstår det, som man i Danmark kaldte beatmusikken. Sker dette primært ved at de sidstnævnte positioner henter forbilleder fra udenlandske scener, primært engelske, men også amerikanske og eventuelt tyske og andre skandinaviske? Eller sker det også ved, at der udvikles større autonomi for et ungdomssegment i populærmusikken? En del af udfordringen er at prøve at afdække elementer af subkulturel kapital og hermed tendentielt en udvikling af feltet som et kulturelt felt.

Her benyttes den subkulturteoretiske optik, mens den igangværende sociale mobilitet og dens særlige nordiske udformning (uddannelseseksplosionens første fase med udvidelse af erhvervsuddannelser og mellemlange uddannelser samt den velfærdsstatistiske vægt på 'bedre tider' for arbejderklassen) ses som en væsentlig baggrundsfaktor for, at ungdomskulturen i midten af 1960'erne overskrider 1950'ernes sub- og ungdomskulturelle underordningsmønstre.

Når beatkulturen i midten af 1960'erne udvikler sig fra et socialt til et kulturelt felt, ses det på baggrund af den sociale mobilitet samt trægheden i det kulturelle felt. Subkulturel kapital fra en *underdog*-rockkultur, fra bohemeagtige folkemusik- og jazzkulturer og formodentlig fra flere felter og subkulturer blandes sammen og '*mainstreames*' i ungdomskulturen, hvilket også indebærer et skridt på vejen til at overføre subkulturel kapital til former, som er gangbare i større kredsløb. Problematikken omkring nydelsessyge og afvigende unge transformeres i kraft af disse krav på kulturel kapital til en ambivalens mellem 'modkultur' og en moderne hverdagskultur, som forbindes til henholdsvis den autonome og den kommercielle på et felt i sin vorden.

Som yderligere kvalificeringer af disse bestemmelser af begrebet felt og den embryoniske udvikling af (nye former for) kulturel kapital forsøges der en analyse af den historiske udvikling af den grundlæggende konsensus/doxa igennem disse felttransformationer – fra doxa, som lægger vægt på underholdning, til doxa, som lægger vægt på at musik er væsentlig ('*music matters*'). Her er det især vigtigt at analysere mellemformerne. Et andet gennemgående analysemoment vedrører modernisering. Forskningsspørgsmålet kan formuleres på hypotetisk vis: i hvilken forstand er rockkulturen en udvidelse af *high modernity* og i hvilken forstand er den en del af overgangen til en senmodernitet, hvilket vil sige at hypotesen er, at den indebærer momenter af begge dele.

Et yderligere gennemgående tema er udviklingen af socialisation og læring igennem disse processer, primært belyst igennem interviews, men suppleret af andet materiale. Indebærer rockkulturen en resocialisering af de implicerede individer, f.eks. fra 'metodisk livsførelse' til en (sen)moderne konsumptions- eller endda nydelsesorientering, til en individualisering og til nye fællesskaber (som tre præliminære dimensioner, mens analysen må være åben for yderligere dimensioner)? I denne sammenhæng vil ansatserne fra Willis og Lorenzer blive bragt på banen og eventuelt reformuleret ud fra Ziehes og Becks senmodernitetsteorier. I hvilken forstand overføres kompetencer fra et

livsområde til et andet, hvilke kompetencer udvikles og opstår i feltet og hvilken slags tilegnelse af kulturel kapital finder sted? Her er det reformuleringen af Bourdieu, som står på spil. Endelig vil en gennemgående tematik bestå i at undersøge feltet (felternes?) relation til andre felter. Dels den danske rockkulturs internationale relationer, herunder ikke blot relationen til 'moderlandene' USA og England, men også til nabolandene, dvs. Norden og Tyskland. Dels relationerne til danske nabofelter, både underholdningsfeltet og de andre kulturfelter.

Som sagt vil disse betragtninger blive fastholdt i en analyse af både eksisterende materiale og nye informationer, primært fra interviews, dog ikke som en endelig ramme for analysen. Den biografisk inspirerede metode indebærer en åbent søgende tilgang, og arbejdet er drevet af tilstrækkelig nysgerrighed til, at jeg håber på at blive overrasket og opdage nye væsentlige vinkler, finde anvendelse for andre teorier og en hel del som sætter spørgsmålstejn ved alle teorier.

Der findes meget begrænsede samtidige kilder om den tidlige rockkultur, og de beretninger, som er skrevet om dem og om rockens historie generelt, er primært retrospektive og bærer stærkt præg af at være skrevet med udgangspunkt i senere udviklinger. Stort set ingen af de mest læste fortællere om rockhistorien har selv deltaget i den tidlige rockkultur; deres syn er formet igennem deltagelse i senere rockkulturer. En ortodoks anvendelse af Bourdieus modeller for kulturelle felter kan hermed forstærke den symbolske vold over for denne tilblivelseshistorie, og denne artikel udgør et forsøg på at danne en sociologisk refleksivitet over for forskningsfeltet.

## Litteratur

- Abrams, Mark (1959): *The Teenage Consumer*. London: Press Exchange.
- Bangs, Lester (1988): *Psychotic Reactions and Carburetor Dung*. London: Serpent's Tail.
- Barthes, Roland (1957/1993): *Mythologies*. London: Vintage.
- Beck, Ulrich (1986/1992): *Risikogesellschaft: Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Becker, Howard (1963): *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Bjurstöm, Erling (1980): *Generationsupproret. Ungdomskulturer, ungdomsrörelser och tonårsmarknad från 50-tal till 80-tal*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bjurstöm, Erling (1997): *Högt & lågt. Smak och stil i ungdomskulturen*. Umeå: Boréa.
- Bourdieu, Pierre (1979/1984): *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, Pierre (1992/1996): *The Rules of Art. Genesis and Structure of the Literary Field*. Cambridge: Polity Press.
- Broadly, Donald (1990): *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: LHS.
- Broadly, Donald & Palme, Mikael (1989a): Pierre Bourdieus kultursociologi. I Harald Thuen & Sveinung Vaage (red.): *Oppdragelse til det moderne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Broadly, Donald & Palme, Mikael (1989b): Pierre Bourdieus utbildningssociologi. I Harald Thuen & Sveinung Vaage (red.): *Oppdragelse til det moderne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christgau, Robert (1973): *Any Old Way You Chose It. Rock and other Pop Music, 1967-73*. Baltimore: Penguin.

- Cloward, R. & Ohlin, L. (1960): *Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Cohen, Albert (1955) *Delinquent Boys. The Culture of the Gang*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Cohen, Phil (1972): 'Subcultural conflict and working-class community' *Working papers in Cultural Studies*. University of Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies.
- Coleman, James (1961): *The Adolescent Society. The Social Life of the Teenager and its Impact on Education*. New York: The Free Press.
- Erikson, Erik H. (1971): *Identitet – ungdom og kriser*. København: Hans Reitzel.
- Fornäs, Johan (1995): *Cultural Theory & Late Modernity*. London: Sage.
- Frith, Simon (1978): *The Sociology of Rock*. London: Constable.
- Frith, Simon (1981/1983): *Sound Effects. Youth, Leisure and the Politics of Rock 'n' Roll*. London: Constable.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Gillett, Charlie (1970): *The Sound of the City*. London: Sphere.
- Grossberg, Lawrence (1992): *We Gotta Get Out of This Place. Popular Conservatism and Postmodern Culture*. New York and London: Routledge.
- Gudmundsson, Gestur (1990): *Rocksaga Íslands. Frá Sigga Johnnie til Sykurmolanna*. Reykjavík: Forlagid
- Gudmundsson, Gestur (1993) ,Icelandic rock music as a synthesis of international trends and national cultural inheritance. *Young* 1:2.
- Gudmundsson, Gestur (1999): To Find Your Voice in a Foreign Language. Authenticity and Reflexivity in the Anglocentric World of Rock. *Young* 7:2.
- Hall, Stuart & Jefferson, Tony (red.) (1976): *Resistance through Rituals. Youth Subcultures in Post-War Britain*. London: Hutchinson.
- Hansen, Erik Jørgen (2003): *Uddannelsessystemerne i sociologisk perspektiv*. København: Hans Reitzel.
- Hebdige, Dick (1979): *Subculture. The Meaning of Style*. London: Methuen.
- Hebdige, Dick (1987): *Cut 'n' Mix. Culture, Identity and Caribbean Music*. London: Comedia.
- Hebdige, Dick (1988): *Hiding in the Light. On Images and Things*. London & New York: Routledge.
- Hollingshead, A.B. (1949): *Elmstown's Youth. The Impact of Social Classes on Adolescents*. New York: John Wiley & Sons.
- Ihlemand, Lisbeth & Michelsen, Morten (under udgivelse): "...drømmen om at være et med sig selv og tiden" Rockmusikken og 1968.
- Laermans, Rudi (1992): The Relative Rightness of Pierre Bourdieu. Some Sociological Comments on the Legitimacy of Postmodern Art, Literature and Culture. *Cultural Studies*, 6:2.
- Landau, Jon (1972): *It's too Late to Stop Now. A Rock and Roll Journal*. San Francisco: Straight Arrow Books.
- Lindberg, Ulf; Gudmundsson, Gestur; Michelsen, Morten; Weisethaunet, Hans (2000) *Amusers, Bruisers & Cool-Headed Cruisers. The Fields of Anglo-Saxon and Nordic Rock Criticism*. Århus: University of Århus.
- Lorenzer, Alfred (1975): *Materialistisk Socialisationsteori*. København: Rhodos.
- Lorenzer, Alfred (1981): *Das Konzil der Buchhalter. Die Zerstörung der Sinnlichkeit. Eine Religionskritik*. Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt
- Mannheim, Karl (1952): *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul.

- Marcus, Greil (1975/1991): *Mystery Train. Images of America in Rock 'n' Roll Music*. London: Penguin Books.
- Marcuse, Herbert (1955/1969): *Eros and Civilization*. London: Sphere Books.
- Marcuse, Herbert (1969): *An Essay on Liberation*. London: Allan Lane The Penguin Press.
- Marx, Karl (1857/1939-41): *Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie*. Berlin: Dietz Verlag.
- Matza, David & Sykes, Gresham M. (1961): Juvenile Delinquency and Subterranean Values. *American Sociological Review*, 26.
- McRobbie, Angela (1992): *Feminism and Youth Culture. From Jackie to Just Seventeen*. London: Macmillan Education.
- Meltzer, Richard (1970): *The Aesthetics of Rock*. New York: Something Else Press.
- Merton, Robert (1968): *Social Theory and Social Structure*. New York: Glencoe.
- Mørch, Søren (1980): *Danmarkshistorie 1880-1960*. København: Gyldendal.
- Neville, Richard (1971): *Play Power*. London: Paladin.
- Nielsen, Birger Steen & Nielsen, Elo (red.) (1978): *Socialisationsforskning. Senkapitalisme og subjektivitet, en antologi*. København: Borgen.
- Parsons, Talcott (1949): *The Structure of Social Action*. New York: Glencoe.
- Redhead, Steve (2000): *The end-of-the-century Party. Youth and Pop Towards 2000*. Manchester: Manchester University Press.
- Regev, Motti (1994): Producing Artistic Value. The Case of Rock Music. *The Sociological Quarterly*, 35/1.
- Reynolds, Simon (1990): *Blissed Out. The Raptures of Rock*. London: Serpent's Tail.
- Riesman, David (1950/1990): Listening to Popular Music. I Frith, Simon & Goodwin, Andrew (red.): *On Record. Rock, Pop and the Written Word*. London: Routledge.
- Roe, Keith (1990): Adolescents music use: A structural-cultural approach. I Keith Roe & Ulla Carlsson (red.): *Popular Music Research*. Gothenburg: Nordicom.
- Schanz, Hans-Jørgen (1981): *Træk af behovsproblematikkens idehistorie med særligt henblik på Marx og Engels*. Århus: Modtryk.
- Thornton, Sarah (1995): *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge: Polity Press.
- Trondman, Mats (1990): Rock Taste – On Rock as Symbolic Capital. A Study of Young People's Music Taste and Music Making. I Keith Roe & Ulla Carlsson (red.): *Popular Music Research*. Göteborg: Nordicom.
- Willis, Ellen (1981/1992): *Beginning to See the Light: Pieces of a Decade*. New York: Alfred E. Knopf.
- Willis, Paul E. (1977): *Learning to Labour. How Working Class Kids get Working Class Jobs*. London: Saxon House.
- Willis, Paul E. (1978): *Profane Culture*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Young, Jock (1971): *The Drugtakers: The Social Meaning of Drug use*. London: Paladin.
- Ziehe, Thomas & Stubenrauch, Herbert (1982): *Plädoyer für ungewöhnliches Lernen. Ideen zur Jugendsituation*. Reinbek bei Hamburg: Rowolt.